

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Vehkalahti, Kaisa

Title: Lapsuuden löytämisestä toimijuuden tutkimukseen : lapsuuden historian kuusi vuosikymmentä

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Kaisa Vehkalahti, Essi Jouhki, Sanna Lipkin, Johanna Sitomaniemi-San, Tiini

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Vehkalahti, K. (2022). Lapsuuden löytämisestä toimijuuden tutkimukseen : lapsuuden historian kuusi vuosikymmentä. In K. Vehkalahti, E. Jouhki, S. Lipkin, J. Sitomaniemi-San, & T. Kuokkanen (Eds.), *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen : monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä* (pp. 35-74). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. *Historiallisia tutkimuksia*, 288.
<https://oa.finlit.fi/site/books/m/10.21435/ht.288/>

Lapsuuden löytämisestä toimijuuden tutkimukseen

Lapsuuden historian kuusi vuosikymmentä

Kaisa Vehkalahti

 <https://orcid.org/0000-0001-7740-5645>

Kullakin tutkimusalalla on omat pioneerinsa ja klassikkotekstinsä, joihin alan keskusteluissa palataan yhä uudelleen. Lapsuuden historiassa tällainen ohittamaton klassikko on ranskalaisen kulttuurihistorioitsija Philippe Ariès'n (1914–1984) teos *L'enfant et la vie familiale sous l'ancien régime* (1960). Sen innoittamana lapsuuden historiasta, joka vielä 1950-luvulla ei ollut juuri kelvannut akateemisen tutkimuksen kohteeksi, muodostui muutamassa vuodessa vilkas tutkimuskenttä. Ariès'n teos herätti laajalevikkisen englanninkielisen käännöksensä *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life* (1962) ansiosta runsaasti kansainvälistä huomiota. Tutkimusalan kehityksen näkökulmasta suurempi merkitys oli kuitenkin niillä vastapuheenvuoroilla, joita Ariès'n tulkinta modernin lapsuuskäsityksen syntymisestä uuden ajan alussa herätti. Teos ja sen kritiikistä sytykkeensä saanut lapsuuden historioiden aalto merkitsivät päänavasta kokonaiselle tutkimustraditiolle, johon myös käsillä oleva kokoomateoksemme asettuu.

Tässä luvussa luodaan tiivis katsaus lapsuuden historiaan tutkimusalanana. Millaisia vaiheita tutkimuksessa voidaan sen kuudella vuosi-

kymmenellä hahmottaa? Luvussa pohditaan, millaisista lähtökohdista tutkimus on versonut, millaisia paradigmamuutoksia on tapahtunut ja millaisia painopistealueita siitä voidaan havaita. Samalla pohdittavaksi asettuu tieteidenvälisen keskustelun merkitys menneisyyden lapsia koskevan tutkimuksen lähestymistapojen ja menetelmien muutokselle. Eriytyisen huomion kohteena on kysymys siitä, mikä on ollut menneisyyden lasten ja nuorten rooli heitä koskevassa tutkimuksessa sen eri vaiheissa.

Teksti pohjaa aiemman lapsuuden historian tutkimuksen syntetisöivaan luentaan. Huomion kohteena ovat olleet erityisesti tutkimusalaan eri aikoina määrittäneet ja tuloksia yhteen koonneet kokoomateokset, vaikutusvaltaisina oppikirjoina käytetyt teokset sekä kansainvälisessä lapsuuden historiassa laajasti siteeratut ja tutkimuskenttää inspiroineet pioneeritutkimukset. Keskeisten kansainvälisten teosten lisäksi huomiota kiinnitetään samaan aikaan Suomessa tehtyyn tutkimukseen, sen teemoihin ja erityispiirteisiin.

Luennan tuloksena lapsuuden historia jakautuu neljään kronologiseen vaiheeseen, joita ovat 1) lapsuuden historian synty tutkimusalan, 2) sosiaalishistoriallisen perhetutkimuksen vaihe, 3) konstruktivistisen lapsuuden historian vaihe ja 4) lasten ja nuorten toimijuutta painottavan tutkimuksen vaihe. Vaikka jaottelu perustuu lähestymistavoissa, menetelmissä, käsitteissä ja aineistovalinnoissa tunnistettaviin suunnanmuutoksiin, tavoitteena ei kuitenkaan ole luoda kategorisesti koko laajan tutkimuskentän kattavaa määrittelyä. Paremminkin luvun tavoitteena on tarjota lapsuuden historiasta kiinnostuneelle ja siihen tutustuvalla lukijalle välineitä tutkimusalan historian hahmottamiseen ja kentällä edelleen vaikuttavien traditioiden ymmärtämiseen. Kronologisesti hahmotellut tutkimusvaiheet eivät ole tarkkarajaisia ja toisiaan poissulkevia. Päinvastoin vaiheiden nähdään olevan monin tavoin päällekkäisiä ja niiden välisten siirtymien liukuvia. Eri näkökulmista tutkimus voitaisiin periodisoida myös toisin. Tämän päivän tutkimuksessa voi nähdä sekoittuvan vaikutteita kaikista edeltävistä kerrostumista, kuten teoksen seuraavissa, lapsuuden historian eri tutkimussuuntia ja menetelmiä yksityiskohtaisesti esittelevissä luvuissa havainnollisesti käy ilmi.¹

1 Luku liittyy tutkimushankkeeseen Maalaisnuoruuden sukupolvet, 1950–2020 (SA 323105, Vehkalahti).

Lapsuuden historia tutkimusalana synty

In medieval society the idea of childhood did not exist; this is not to suggest that children were neglected, forsaken or despised. The idea of childhood is not to be confused with affection for children: it corresponds to an awareness of the particular nature of childhood, that particular nature which distinguishes the child from the adult, even the young adult.²

Tieteen historian vaikutusvaltaisimmat tutkimukset ovat usein myös kaikkein kiistellyimpiä. Näin on myös lapsuuden historian klassikoksi muodostuneen Philippe Ariès'n teoksen *Centuries of Childhood* kohdalla. Kuten suomalaisen lapsuuden historian uranuurtajiin kuuluva Marjatta Rahikainen on osuvasti todennut, ”teoksesta syntyneen kovaäänisen kiistelyn alta on vaikea enää erottaa Arièsin omaa ääntä”³.

Centuries of Childhood oli Philippe Ariès'n läpimurtoteos, joka lukeutuu mentaliteettihistorian klassikoihin.⁴ Lähestymistavaltaan ranskalaiseen Annales-koulukuntaan yhdistettyä mutta akateemisen historian-tutkimuksen ulkopuolella toiminutta Ariès'ta kiehtoivat kysymykset siitä, kuinka kollektiiviset ja tiedostamattomat, hitaasti muuttuvat ajattelutavat – mentaliteetit – muokkasivat historiaa. Ariès erosi oman aikansa taloutta, politiikkaa ja tilastollista dataa painottaneesta historiantutkimuksesta asettaessaan aatteiden, ajattelutapojen ja arjen historian tutkimuksen etusijalle. Niinpä *Centuries of Childhood* -teoksen keskiössä eivät olleet niinkään menneisyyden lapset itsessään, vaan lapsuutta koskevat käsitykset, arvot ja ajattelutavat. Etsiessään vihjeitä siitä, miten lapsuuteen suhtauduttiin ja miten lapsuuskäsitykset muuttuivat, Ariès käytti lähteinään erilaisia kulttuurintuotteita, kuten kuvataidetta ja kirjallisuutta.⁵

Centuries of Childhood on kuuluisia kahdesta väitteestä, jotka käynnistivät historiantutkimuksessa vuosikymmeniä jatkuneen polemiikin. Tässä

2 Ariès 1962, 128.

3 Rahikainen 2013, 46.

4 Burgière 2009, 34.

5 Ariès'n taustasta ja merkityksestä mentaliteettihistoriassa ks. tarkemmin Hutton 2004, 81–91; Peltonen 2013.

kiivaassa keskustelussa on sekä pyritty kumoamaan Ariès'n esittämiä väitteitä että kiistelty siitä, mitä hän todella sanoi. Ensinnäkin Ariès'n mukaan keskiajan Euroopassa ei tunnustettu lapsuutta samalla tavoin erillisenä ikäkautena kuin 1960-luvun nykyhetkessä, vaan modernille ajalle ominainen käsitys lapsuudesta omaleimaisena ikäkautena syntyi vähitellen 1500- ja 1800-lukujen välisellä ajanjaksolla. Tuolloin perhelämä alkoi muuttua yksityisemmäksi ja lasten kasvatukseen ja koulutukseen alettiin kiinnittää uudenlaista huomiota. Muutos syntyi yhteiskunnan ylemmissä kerroksissa, mutta levisi vuosisatojen kuluessa yhä laajemmin kaikkiin yhteiskuntaryhmiin ja länsimaihin.⁶ Toiseksi Ariès'n tulkinta, jonka mukaan modernissa perhekäsityksessä lapset nousivat erityisen huolenpidon ja tunteiden kohteeksi, on ymmärretty hanakasti väitteeksi, että esimodernin ajan vanhemmat puolestaan eivät olisi rakastaneet lapsiaan tai että lapsia olisi kohdeltu laajasti kaltoin esimoderneissa yhteiskunnissa.⁷

Marjatta Rahikaisen mukaan tärkeä tekijä väärinymmärrysten vyhydessä on, että *Centuries of Childhood* tuli kuuluisaksi käsitteestä, joka on tarkalleen ottaen käännösvirhe.⁸ Teosta luettiin erityisesti englanninkielisenä käännöksenä (1962), jossa käytetään käsitteitä *idea of childhood* ja erityisesti *concept of childhood* (lapsuuden käsite), josta sittemmin on muodostunut yksi monitieteisen lapsuudentutkimuksen peruskäsitteistä. Alkuperäisessä ranskankielisessä teoksessaan Ariès kuitenkin käytti paljon monimerkitysisempää ilmaisua *sentiment de l'enfance* (lapsuuden tunne). Hän ei väittänyt, etteikö lapsuutta sinänsä olisi ollut olemassa esimodernillakin ajalla, vaan hänen mukaansa lapsuus ymmärrettiin silloin toisin.⁹

Miksi lapsuuden historiassa viitataan yhä toistuvasti teokseen, jonka julkaisemisesta on kulunut yli 60 vuotta ja joka on osoitettu myöhemmässä tutkimuksessa monin tavoin puutteelliseksi?¹⁰ Toistuvat viittauk-

6 Ariès 1962.

7 Ariès'n vastaanotosta ks. Hutton 2004, 92–111; kritiikistä ks. Stone 1974; Wilson 1980; Pollock 1983; Cunningham 1998; Ozment 2001; King 2007; Fass 2013.

8 Rahikainen 2013, 50–53.

9 Rahikainen 2013; ks. myös Wilson 1980; Hendrick 2009.

10 Uusimmasta kritiikistä ks. Maza 2020 ja hänen poleemista katsausartikkelaan ”The Kids Aren't All

Kuva 1. Philippe Ariès perusti klassisen tulkintansa lapsuuskäsitysten muutoksista muun muassa kuvataiteen lapsihahmoissa havaittavissa oleviin muutoksiin. Hän käytti Philippe de Champaignen (1602–1674) perhemuotokuvaa seitsemästä sisaruksesta vuodelta 1649 (*Les enfants Habert de Montmort*) esimerkkinä siitä, kuinka lasten pukeutuminen alkoi uudelle ajalle tultaessa eriytyä aikuisten pukeutumisesta.¹¹ Kuva: Wikimedia Commons, F3524 Reims musee Philippe de Champaigne Enfants Habert de Montmort.

set käyvät ymmärrettäviksi, kun Ariès'n teoksen perintöä tarkastellaan laajemmin humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen näkökulmasta. Teos osui moniin 1960-luvulla ajankohtaisiin teemoihin: keskusteluihin modernin perheen murroksesta, perhearvoista, lasten kasvatuksesta, seksuaalisesta vapautumisesta ja nuorisoradikalismista. Kuten Hugh Cunningham on huomauttanut, teos ei herättänyt välitöntä huomiota historiantutkimuksessa,¹² mutta muilla tieteenaloilla, kuten psykologisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa Ariès'n huomiot siitä, että lapsuuden ja aikuisuuden välinen suhde ei suinkaan ol-

Right: "Historians and the Problem of Childhood" seurannut debatti *American Historical Review* -lehden numerossa 4/2020.

¹¹ Ariès 1962, 50–51.

¹² Cunningham 2021, 5.

lut universaali ja muuttumaton, otettiin vastaan innokkaammin.¹³ Teos tarjosi ajankohtaiselle keskustelulle historiallista taustaa osoittamalla, että lapsuus oli historian eri aikoina ymmärretty eri tavoin, ja siksi sille oli tilausta.¹⁴

Centuries of Childhood -teoksen tieteenhistoriallinen perintö voidaan nähdä kahtalaisena. Ensinnäkin teos rakensi teoreettista pohjaa monitieteiselle lapsuudentutkimukselle. Toisaalta se merkitsi historian tutkimuksen piirissä lähtölaukausta lapsuuden historian tutkimukselle. Monitieteisen lapsuudentutkimuksen näkökulmasta teoksen keskeisintä ja kestäväntä perintöä on ollut yleinen havainto siitä, että lapsuus on käsitteenä kulttuurisesti, sosiaalisesti ja historiallisesti rakentunut. Tämä tarkoittaa, ettei lapsuus ole pelkästään biologisesti määrittynyt ikäkausi, joka olisi ollut olemassa kaikkina aikoina ja kaikenlaisissa yhteiskunnissa samassa merkityksessä. Siihen, miten lapsuus määritellään, millaisia kulttuurisia merkityksiä ja käytäntöjä siihen liitetään ja millaisten instituutioiden avulla lapsuutta hallitaan, vaikuttavat lukemattomat kulttuurisidonnaiset tekijät, jotka ovat jatkuvassa muutosprosessissa. Tästä perusajatuksesta muodostui 1980–1990-luvuilla niin kutsutun uuden lapsuuden sosiologian, sittemmin monitieteisen lapsuudentutkimuksen (*Childhood studies*) kulmakivi.¹⁵

Historiantutkimuksen piirissä teos puolestaan antoi kimmokkeen sarakkeelle jatkotutkimuksia, joissa pyrittiin osoittamaan puutteita Ariès'n päätelyssä ja korjaamaan hänen tulkintojaan. Erityisesti tutkimus provosoi antiikin ja keskiajan tutkijoita. 1970–1980-luvuilla esiin noussut tutkijasukupolvi osoitti, että myös keskiajalla lapsia voitiin rakastaa, että Ariès'n tulkinnat perustuivat monin osin varsin valikoiviin lähteisiin, että hän teki kapeasta ranskalaisaineistostaan liian suoraviivaisia yleistyksiä tai että modernin lapsuuden synty voitiin ajoittaa eri ajankohtaan.¹⁶ Nämä näkemykset jäivät kuitenkin pääosin historian tutkimuksen sisäiseksi

13 Hutton 2004, 95–97.

14 James & Prout 1990; Qvortrup 2009.

15 Gittins 2004; Prout 2005; Hendrick 2009; Sandin 2020.

16 Ariès'n varhaisia kritiikkoja oli amerikkalainen historioitsija Lawrence Stone (1974), joka julkaisi muutamia vuotta myöhemmin oman massiivisen esityksensä modernin lapsuuden synnystä (Stone 1977). Kritiikistä ja sen tuottamista vastatutkimuksista historian tutkimuksessa ks. myös Wilson 1980; Pollock 1983; Cunningham 1998; Ozment 2001; King 2007.

keskusteluksi eivätkä lopulta nakertaneet pohjaa siltä asemalta, jonka Ariès oli saavuttanut yhteiskuntatieteellisessä lapsuudentutkimuksessa.

Sosiaalihistoriallista perhetutkimusta

Lapsuuden löytäminen historian tutkimuskohteena tapahtui samaan aikaan 1960–1970-luvuilla, kun historiantutkimus eli voimakasta teoreettisen ja metodisen uudistumisen kautta. Vaikutteita haettiin erityisesti nousevista yhteiskuntatieteistä, kuten sosiologisesta teorianmuodostuksesta ja tilastotieteellisistä menetelmistä, mutta myös humanistisista lähitieteistä, kuten antropologiasta. Niin kutsutun uuden sosiaalihistorian nousu merkitsi paitsi uusia kokonaistulkintoja historiasta, myös aikaisemmin väheksytyjen tai unohdettujen väestöryhmien nostamista tutkimuksen valokeilaan. Aiempaa tutkimusta kritisoitiin: sen koettiin keskittyneen elitistisesti suurmiehiin, suuriin aatteisiin ja valtapolitiikkaan, kun taas menneisyyden hiljaisten enemmistöjen, tavallisen kansan, historia oli unohdettu. Historiaa tuli kirjoittaa alhaalta ruohonjuuritasolta (engl. *history from below*), ei eliittien näkökulmasta, kuten brittiläinen sosiaalihistorian klassikko E. P. Thompson kiteytti ahkerasti siteeratussa artikkelissaan vuonna 1966¹⁷.

Uudella sosiaalihistorialla oli vahva kytkös ajan poliittiseen liikehdintään ja tasa-arvolikkeisiin, kuten työväenliikkeeseen Euroopassa sekä feministiseen liikkeeseen ja mustien kansalaisoikeusliikkeeseen Yhdysvalloissa. Pyrkimys antaa ääni historian marginaaleihin jääneille väestöryhmille tuottikin kokonaisen uusien historioiden aallon 1970–1980-luvuilla: esiin nousivat muun muassa naishistoria, työväen historia, postkolonialismi, suullinen historia ja arjen historia.¹⁸ Osana tätä laajempaa liikettä huomio kiinnittyi myös lasten, nuorten ja perheiden historiaan: miten lapset ja nuoret voitiin kirjoittaa sisään historian suuriin kertomuksiin, ja millaisena historian suuret kehityslinjat näyttäytyivät heidän näkökulmastaan?¹⁹

¹⁷ Thompson 1966.

¹⁸ Handley, McWilliam & Noakes 2018.

¹⁹ Lapsuuden historian muotoutumisen tutkimusalaksi ovat paikantaneet uuden sosiaalihistorian nou-

1970-luvulla kolme vaikutusvaltaista historioitsijaa kirjoitti kukin oman versionsa lapsuuden historiasta. He kaikki kritisoivat Ariès'n tulkintoja, mutta heidän voi jälkikäteen arvioiden todeta jakavan monia lähtökohtia tämän kanssa. Lloyd deMausen toimittama kokoomateos *The History of Childhood* (1974), Edward Shorterin yleisesitys *Making of the Modern Family* (1975) sekä Lawrence Stonen massiivinen *The Family, Sex and Marriage in England, 1500–1800* (1977) tarjosivat kukin oman tulkintansa siitä, miten ja milloin moderni käsitys lapsuudesta oli syntynyt. John R. Gillis puolestaan jäljitti modernin nuoruuden syntyajan kohtaa teoksessaan *Youth and History* (1974).²⁰

Teosten välillä on eroja erityisesti siinä, miten modernin murros ajotettiin, millaisia syy-yhteyksiä muutosten taustalla hahmotettiin olevan ja miten muutosten nähtiin koskettavan eri yhteiskuntaluokkia. Yhteistä oli kuitenkin tapa hahmottaa lapsuuden historia Ariès'n tavoin nimenomaan muutosprosessina ja korostaa erityisesti esimodernin ja modernin yhteiskunnan välistä eroa. Siinä missä *Centuries of Childhood* -teoksen on todettu pohjavireeltään romantisoivan keskiajan yhteisöllistä kulttuuria ja suhtautuvan pessimistisesti moderniin perhekäsitykseen, oli 1970-luvun lapsuuden historian perussävy kuitenkin vastakkainen.²¹ Psykohistorioitsija Lloyd deMause (1974) avaa artikkelinsa *The Evolution of Childhood* kuuluisalla lauseella: ”Lapsuuden historia on painajainen, josta olemme vasta alkaneet herätä”²². Edward Shorter puolestaan totesi, että ”hyvä äitiys on modernisaation tuottama keksintö”²³. Näissä teoksissa lapsuuden historia näyttäytyi edistyskertomuksena, jossa edettiin varhaisten kulttuurien primitiivisestä kaltoinkohtelusta ja tunnekylmyydestä kohti valistuneempaa aikaa, ja päätepisteenä oli nykyhetki, jossa

suun ja *History from below* -liikkeeseen myös esim. Musgrove, Pascoe Leahy & Moruzi 2019, Maza 2020 ja Sandin 2020.

20 Gillis 1974; ks. myös Mitterauer 1992.

21 Ks. myös Cunningham 2021, 6–7; Pollock 1983, 32.

22 DeMause 1974, 1: ”The History of childhood is a nightmare from which we have only recently begun to awaken. The Further back in history one goes, the lower the level of child care, and the more likely children are to be killed, abandoned, beaten, terrorized, and sexually abused.” DeMausen laaja, liki satasivuinen artikkeli oli ilmestynyt jo edellisellä vuonna hänen perustamansa *History of Childhood Quarterly* -journalin avausnumerossa 1/1973 ja julkaistiin uudelleen kokoomateoksen avausartikkelina.

23 Shorter 1975, 11: ”Good mothering is an invention of modernization”.

lapsuuden erityinen luonne ja lasten psykologiset tarpeet alettiin tunnistaa.

Useimmissa tutkimuksissa, jotka nostivat lapsuuden historiaa esiin marginaaleista, lasten oman äänen voi jälkikäteen kuitenkin todeta jääneen vaimeaksi. Aikakauden tutkimukset perustuivat valtaosin lähdeaineistoihin, joiden pohjalta menneisyyteen avautui kovin aikuiskeskeinen näkökulma. Esimerkiksi Lawrence Stonen laaja ja yksityiskohtia vilisevä teos perheen ja lapsuuden historiasta Englannissa perustui vaikuttavaan kokoelmaan mitä erilaisimpia aineistoja, joiden avulla muuttosta jäljitettiin: aineistoina oli käytetty uskonnollisia moraliteetteja, tieteellisiä tekstejä, opaskirjallisuutta, kaunokirjallisuutta, näytelmiä ja runoutta, elämäkertoja ja perhehistoriikkeja, kirjeenvaihtoa ja päiväkirjoja. Ääneen pääsivät kuitenkin aikuiset – vanhemmat, kirkonmiehet, opettajat, filosofit ja poliitikot – sekä heidän tulkintansa lapsuuden olemuksesta ja kasvatuksen periaatteista.²⁴

Sosiaalishistorioitsija Linda Pollock oli yksi ensimmäisistä tutkijoista, jotka huomauttivat, että menneisyyden lapset näyttivät puuttuvan heistä kirjoitetuista tulkinnoista. Pollock julkaisi vuonna 1983 provokatiivisesti nimetyn teoksen ”Unohdetut lapset” (*The Forgotten children. Parent-child relations from 1500 to 1900*). Pollockin teosta motivoi näkemys, että siihenastinen lapsuuden historia oli täynnä virheitä, väärinymmärryksiä ja myyttejä, joiden purkamiseksi oli sekä tartuttava uudenslaisiin lähdeaineistoihin että analysoitava niitä aiempaa huolellisemmin ja systemaattisemmin.²⁵ Pollockin kritiikin polttopisteessä olivat nimenomaan lähteisiin ja niiden käyttöön liittyvät kysymykset. Hän kritisoi aiempaa tutkimusta sekä lähteiden valikoinnista että lähdekritiikin puutteesta: opaskirjallisuuden oletettiin heijastavan mennyttä todellisuutta sellaiseenaan ja vauhdikkaatkin tulkinnot voitiin perustaa vain muutamiin anekdoottimaisesti lainattuihin teksteihin.

Erityisesti Pollock kiinnitti huomiota ihmisten arjesta ja yksityiselämästä kertovien henkilökohtaisten aineistojen kuten kirjeiden ja päiväkirjojen vähäiseen käyttöön. Tällaisten aineistojen systemaattisen luen-

²⁴ Stone 1977, 759–781.

²⁵ Pollock 1983, viii.

nan avulla olisi hänen mukaansa mahdollista päästä keskustelemaan aatteiden ja ihanteiden lisäksi myös siitä, miten lapsia *todellisuudessa* oli kohdeltu. Katkosten ja murrosten sijaan Pollock toivoi kiinnitettävän huomiota myös lapsuuden historian pitkiin jatkuvuuksiin.²⁶ Jo aiemmin perhehistorioitsija Michael Anderson oli esittänyt vastaavia lähdekriittisiä huomioita 1970-luvun suurten tulkintojen spekulatiivisuudesta vuonna 1980 ilmestyneessä teoksessaan *Approaches to the History of the Western Family 1500–1914*.²⁷

Pollockin ja Andersonin kriittiset tulkinnat kertoivat muutoksista historiantutkimuksen lähestymistavoissa ja tutkimusmenetelmissä. Sekä Ariès että monet hänen 1970-luvun alun haastajansa edustivat aate- ja kulttuurihistoriallisesti painottunutta tutkimusta, jossa painopiste oli lapsuutta koskevilla ajattelutavoissa, asenteissa ja käsityksissä. Toisaalta lapsuuskäsityksiin ja perheen sisäisten tunnesiteiden historiaan suuntautunut tutkimus oli löytänyt luontevan kumppanin nousevasta psyko-historian tutkimuksesta. Lloyd deMausen lisäksi myös Edward Shorter oli kiinnostunut tunteiden historiasta ja suuntautui myöhemmässä tutkimuksessaan psykiatrian ja lääketieteen historiaan. 1980-luvulle tultaessa painopiste kuitenkin siirtyi kohti sosiaalihistoriallista tutkimusta, jossa mielenkiinto kohdistui ajattelutapojen sijaan menneisyyden lasten ja nuorten konkreettisiin elinolosuhteisiin ja perherakenteeseen. Tutkimusmenetelmistä korostui esimerkiksi demografinen väestötutkimus, johon usein yhdistyivät kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät.²⁸

Vaikka edellä käsitellyissä teoksissa käytetään käsitettä *history of childhood*, moni niistä voitaisiin yhtä hyvin luokitella perhehistoriaksi. Useimmissa teoksissa lapsuutta tarkasteltiin vahvasti perheen kontekstissa. Perhehistorian ja lapsuuden historian yhteenkietoutuneisuus näkyy jo monien 1970–1980-lukujen tutkimusten otsikoissa, joissa lapsuu-

26 Pollockin vaikutusvaltaiseksi muodostunut teos perustui hänen väitöskirjaansa ja sisälsi aiemman lapsuuden historian tutkimuksen kriittisen katsauksen. Pollock 1983, 1–67. Pollockin teoksen merkityksestä suunnannäyttäjänä ks. myös Cunningham 2021, 7–8; Musgrove, Pascoe Leahy & Moruzi 2019, 3.

27 Anderson 1980, 61–64.

28 Cunningham 2021, 7; King 2007, 374–375.

den historia täsmentyy esimerkiksi modernin perheen²⁹ tai vanhempien ja lasten välisten suhteiden³⁰ historiaksi. Myös silloin, kun mielenkiinnon kohteena olivat lapsiin kohdistuneet asenteet ja käsitykset, perhe ymmärrettiin siis ikään kuin itsestään selvästi ensisijaiseksi kontekstiksi tutkimukselle.

Vastaavasti lapsuuden historiaa pohtivat tai ainakin sivusivat tutkimuksissaan monet perhehistorian keskeisiin nimiin kuuluvat tutkijat, kuten Peter Laslett (1965; 1972; 1983), Alan Macfarlane (1985) tai David Herlihy (1985). Aikansa johtava perhehistorioitsija Peter Laslett oli toinen Cambridgen yliopiston yhteydessä vuonna 1964 aloittaneen *Cambridge Group for the History of Population and Social Structure* -tutkimuskeskittymän perustajista. Laajojen kvantifioitavissa olevien aineistojen, kuten veroluetteloiden, kirkonkirjojen ja muun kirkollisen ja maallisen hallinnon rekisterien hyödyntämisen myötä perhehistoriasta muodostuikin kvantitatiivisten historiantutkimuksen menetelmien edelläkävijä. Esimerkiksi perhekonstituutiomenetelmän avulla tuotettiin uutta tietoa avioliitoista, syntyvyydestä, kuolleisuudesta, perheiden koosta ja väestörakenteesta tapahtuneista muutoksista. Huomion kohteena olivat erityisesti eurooppalaisen perherakenteen muutokset, mutta perhehistoriaa kirjoitettiin myös taloushistorian näkökulmasta.³¹ Onkin paikallaan kysyä, onko 1970–1980-lukujen historiantutkimuksessa mielekästä tehdä lainkaan erottelua lapsuuden historian ja perhehistorian välillä. Näistä kahdesta perhehistoria oli vahvempi tutkimustraditio, jonka sateenvarjon alla lapsuuden historia kuitenkin versoi ja vahvistui.

Vahva side perhehistoriaan luonnehtii myös ensimmäisiä suomalaisia avauksia lapsuuden historiaan. Kuten myös Sari Katajala-Peltomaa ja Ville Vuolanto ovat huomioineet, suomalaiseen keskusteluun kansainvälisiä lapsuuden historian tulkintoja eivät tuoneet niinkään akateemiset tutkimukset, vaan kirjailija Kaari Utrion populaari tietokirja *Eevan tyttä-*

29 Shorter 1975.

30 Pollock 1983.

31 Perhehistorian tutkimuksesta ks. esim. Laslett 2021 [1965]; Flandrin 1979; Houlbrooke 1984; Herlihy 1985; Macfarlane 1985; Anderson 1980; Hareven 2017 [1988]. Erityisesti kvantitatiivisesta tutkimuksesta Laslett & Wall (toim.) 1972; Laslett 1983.

ret. *Eurooppalaisen naisen, lapsen ja perheen historia* (1984).³² *Eevan tyttäret* ja sen pari vuotta myöhemmin ilmestynyt sisarteos, suomalaisten naisten ja perheiden historiaan keskittynyt *Kalevan tyttäret* (1986) saavuttivat suuren lukijasuosion. Kirjojen käynnistämä polemiikki naisten asemasta ja naishistorian tutkimuksesta tunnetaan hyvin³³. Vähemmälle huomiolle on jäänyt se, että Utrion tulkinnat menneiden vuosisatojen lasten kaltoinkohtelusta ja erityisesti tyttölasten alistetusta asemasta heijastelivat 1970-luvun lapsuuden ja perhehistorian suuria linjoja ja osoittivat hänen seuranneen ajankohtaista kansainvälistä tutkimusta. *Eevan tyttäret* nivoi naistutkimuksen, perhehistorian ja lapsuuden historian yhteen tavalla, joka ennakoii tulevaa: suomalaisessa lapsuuden historian tutkimustraditiossa on huomionarvoista läheinen yhteys naishistoriaan, jonka läpimurto akateemisessa historiantutkimuksessa tapahtui juuri 1980–1990-lukujen vaihteessa.³⁴

Suomalaiselle lapsuuden historialle on ollut ominaista myös tutkimuksen painottuminen lapsuuden instituutioihin, kuten koulutukseen ja hyvinvointivaltion historiaan – teemoihin, jotka ovat olleet keskeisiä myös naishistoriassa. Lapsuuden instituutioiden tutkimukselle suuntaa viitoitti Lastensuojelun Keskusliiton 50-vuotisjuhlan kunniaksi käynnistämä tutkimushanke, jonka tuloksena valmistui vuonna 1987 massiivinen *Suomen lastensuojelun historia*. Kahden kokeneen sosiaalishistorioitsijan Panu Pulman ja Oiva Turpeisen tutkimus käsittelee suomalaisen lastensuojelun historiaa laajasta perspektiivistä ja asettaa lapsiin kohdistuneet toimenpiteet aikansa poliittiseen, valtiolliseen, taloudelliseen ja väestöhistorialliseen kontekstiin. Teos koostuu kahdesta itsenäisestä osasta: Pulman osuus *Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen* kattaa sosiaalihuollollisen lastensuojelun historian 1600-luvulta kirjoitushetken nykyaikaan. Turpeisen osuudessa *Lastensuojelu ja väestökehitys* lapsuutta

32 Katajala-Peltomaa & Vuolanto 2013.

33 Haavikko 2021. Naishistorian tutkijat kritisoivat Utriota mm. naisten historian näkemisestä mustavalkoisesti sorron historiana, Katainen 2005, 348. Kritiikki heijasteli ns. kurjuus- ja vahvuustutkimuksen vastakkainasettelua 1980-luvun keskusteluissa. Kurjuustutkimuksella, jota Utrion katsottiin edustavan, tarkoitettiin naisten alistusta korostavaa tutkimusta, kun taas vahvuustutkimus nosti esiin naisten toimijuutta ja mahdollisuuksia. (Markkola & Östman 2014.)

34 Suomalaisesta naishistoriasta tarkemmin Tuomaala 2005; Markkola & Östman 2014; Kurvinen & Matilainen 2021.

Kuva 2. Suomalainen lapsuuden historia versoi 1980–1990-luvuilla perhehistorian tutkimustradition alla läheisessä yhteydessä naishistorian kysymyksenasetteluihin ja lähestymistapoihin. Tutkimuksessa nousivat esille muun muassa yhteiskunnalliset ja alueelliset erot lapsuuskokemusten muovaajina. Kuvassa työläsäiti ja viisi lasta kuvattuna asunnossaan Helsingissä joulukuussa 1910. Kuva: Työväen Arkisto, Asuntokysymys-kokoelma.

puolestaan lähestytään väestöhistorian ja terveydenhuollon kehityksen näkökulmista.³⁵

Vaikka teoksen esipuheessa todetaan, että ”lapsuuden historia, johon liittyy monenlaisia myyttejä ja jota tässä teoksessa ei ole tarkasteltu, odottaa tähänastista konkreettisempaa kysymyksenasettelua ja tutkimusta³⁶”, teosta voi monessa mielessä pitää kotimaisen 1980-luvun akateemisen lapsuuden historian pääteoksena. Siinä näkyvät selkeästi kirjoitusajankohdan painotukset, kuten sosiaalishistorian ja demografisen tutkimuksen perinteet, sekä tilastollisten tutkimusmenetelmien

³⁵ Pulma 1987; Turpeinen 1987.

³⁶ Pulma & Turpeinen 1987, 3.

hyödyntäminen, mutta siihen sisältyy myös avauksia aatehistorian ja naishistorian suuntiin. Suomalaisen lapsuuden historia ei myöskään näyttäydä teoksessa yksinäisenä kertomuksena, vaan Pulma ja Turpeinen kiinnittävät analyyseissään huomiota erityisesti sosiaalisiin ja alueellisiin eroihin. Teosta luetaan edelleen alan perusteoksena³⁷.

Konstruktivistisen lapsuuden historian vaihe

Children are and must be seen as active in the construction and determination of their own social lives, the lives of those around them and of the societies in which they live. Children are not just the passive subjects of social structures and processes.³⁸

Yhteiskuntatieteellisessä lapsuudentutkimuksessa 1990-luku käynnistyi ryminällä. Toisen maailmansodan jälkeisessä tutkimuksessa lapset olivat olleet marginaalinen tutkimuskohde, jota oli käsitelty lähinnä sosialisointin ja perhetutkimuksen näkökulmista. Lapsiin kohdistuvaa tutkimusta hallitsivat psykologiaan, biologiaan ja lääketieteeseen kiinnittyneet teoriat, joissa lapsuus ymmärrettiin ennen kaikkea biologisena ikä kautena.³⁹

1970-luvulta lähtien kasvanut kritiikki puhkesi täyteen kukkaan Allison Jamesin ja Alan Proutin ohjelmallisessa tekstissä *A New Paradigm for the Sociology of Childhood? Provenance, Promise and Problems* (1990). Siinä James ja Prout hahmottelivat vaihtoehtoisen lapsuuden tutkimuksen paradigman: uuden lapsuuden sosiologian. Ohjelman ensimmäisenä lähtökohtana oli ymmärtää lapsuus sosiaalisiksi konstruktioiksi. Siitä seurasi, että lapsuutta ei voinut tutkia erillään niistä sosiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä, jotka kussakin ajassa lapsuutta muokkasivat – esimerkiksi luokasta, sukupuolesta tai etnisestä taustasta. Kolmanneksi lapset tuli hyväksyä arvokkaaksi tutkimuskohteeksi omana

37 Ks. esim. Malinen, Hytönen & Oksanen 2017; Harrikari 2019, 16.

38 James & Prout 1990, 8.

39 James, Jenks & Prout 1998, 4–5; Kehily 2004; Prout 2005, 1.

itsenään, riippumatta aikuismaailmasta käsin määrittyneistä näkökulmista ja huolenaiheista. Lisäksi tutkimuksessa piti huomioida lasten oma toimijuus: he eivät olleet vain rakenteiden ja prosessien passiivisia kohteita, vaan vaikuttivat omalla toiminnallaan aktiivisesti siihen, millaiseksi lapsuus kussakin hetkessä muotoutui.⁴⁰

Historiantutkimus oli näkyvästi läsnä konstruktivistista lapsuuskäsitystä ja uuden lapsuudentutkimuksen suuntaviivoja hahmotelleissa teksteissä. Viimeistään tässä vaiheessa sementoitiin Ariès'n asema lapsuudentutkimuksen kaanonissa, mutta myös muita tutkimuksia siitä, miten lapsuuskäsitykset olivat historian saatossa muuttuneet, hyödynnettiin monitieteisesti.⁴¹ Historiantutkimuksen merkityksen voi jälkikäteen nähdä olleen ennen kaikkea siinä, että se havainnollisti lähitieteille, mitä lapsuuden analysoiminen sosiaalisesti ja historiallisesti rakentuneena käsitteenä tarkoitti käytännössä.

Kaiken kaikkiaan 1990-luku merkitsi konstruktivististen näkökulmien läpimurtoa humanistis-yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Niin kutsutun lingvistisen tai kulttuurisen käänteän myötä historian tutkimus liikkui tieteenalana kohti aiempaa läheisempää vuorovaikutusta kulttuurintutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden kanssa. Historian suurten kertomusten ja rakenteellisten selitysmallien rinnalle nousivat näkökulmat, jotka ottivat lähtökohdakseen menneisyyden moninaisuuden – ja samalla monitulkintaisuuden.⁴² Lapsuuden sosiaalista ja kulttuurista konstruoituneisuutta painottanut näkökulma lankesi siis hedelmälliseen maaperään, koska historiantutkimuksen sisällä trendi vei samaan suuntaan. Erityisesti Jamesin ja Proutin muotoileman ohjelman toinen kohta, jonka mukaan lapsuuden tutkimuksessa tuli huomioida sukupuolen ja luokan kaltaisten sosiaalisten tekijöiden merkitys, vastasi

40 James & Prout 1990. Ks. myös Alanen 1988; James, Jenks & Prout 1998.

41 Jamesin ja Proutin toimittamassa klassikkokoelmassa *Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Studies of Childhood* (1990; uudistetut laitokset 1997 & 2015) historiantutkimuksen osuudesta vastasi brittiläinen historioitsija Harry Hendrick, joka esiintyi muissakin lapsuudentutkimuksen monitieteisissä kokoelmissa (ks. Hendrick 2001; Hendrick 2009; Smith & Greene 2014, 119–128). Mary Jane Kehilyn toimittamassa lapsuudentutkimuksen johdantoteoksessa (2004) historiantutkimukselle on omistettu oma osionsa, samoin lapsuudentutkimuksen ensimmäisessä Handbook-tyyppisessä yleisteoksessa (Qvortrup ja muut [toim.] 2009).

42 Ks. esim. Handley, McWilliam & Noakes 2018; Burke 2012; Peltonen 2004.

suoraan sosiaalishistoriallisen lapsuuden historian vaatimukseen tutkitavan ilmiön huolellisesta kontekstoinnista.

Konstruktivistista lähestymistapaa ja terävämpää teoreettista otetta lapsuuden historiaan peräänkuuluttivat muun muassa Ludmilla Jordanova ja Carolyn Steedman.⁴³ He kiinnittivät huomiota siihen, miten vaikeaa – ellei mahdotonta – historian tutkimuksen oli tavoittaa menneisyyden toimijoiden autenttista kokemusta eri tavoin välittyneiden ja suodattuneiden aineistojen ja historiallisten kerrosten takaa. Steedmanin (1994) ja Hugh Cunninghamin (1991) teokset lapsuuteen latautuneiden kulttuuristen merkitysten historiasta osoittivat, miten lapsuudesta oli erityisesti 1800-luvulta lähtien rakentunut länsimaisessa kulttuurissa romantisoitu käsitys: lapsuus oli alkanut symboloida viattomuutta, aitoutta ja haavoittuvuutta – jotain, jota aikuisten tuli suojella ja varjella.⁴⁴ Teokset viitoittivat tietä diskursiiviselle tutkimukselle, jossa lingvistisen käänteän asettama haaste otettiin vakavasti ja huomiota kiinnitettiin representaatioiden ja narratiivien voimaan⁴⁵.

Jordanova muistutti myös, että koska lapsuus oli nykykulttuurissa latautunut käsite, johon sisältyi voimakkaita oletuksia muun muassa viattomuudesta ja suojelun tarpeesta, se oli tutkimusaiheena myös sensitiivinen ja tunteita herättävä. Varovaisuutta vaadittiin hänen mukaansa myös tutkijoilta, jotka olivat alttiita projisoimaan menneisyyteen omia ennakkokäsityksiään. Sellainen tuotti menneisyyttä sekä romantisoivia että yliampuvasti kauhistelevia tulkintoja.⁴⁶

Hugh Cunningham ja Colin Heywood, kaksi 1990–2000-lukujen siteratuimpiin lapsuuden historian tutkijoihin kuuluvaa historioitsijaa, joiden teokset kuuluvat uudistettuina laitoksina edelleen monen yliopiston opetusohjelmaan, kiinnittivät huomiota lapsuuden historian tutkimuskohteen kahtiajakaisuuteen. Molemmat alleviivasivat käsitteellistä eroa sen välillä, puhutaanko lasten historiasta vai lapsuuden historiasta – ovatko tutkimuskohteena menneisyyden lapset ja heidän elämänsä, vai

43 Jordanova 1991; Steedman, Urwin & Walkerdine (toim.) 1986; Steedman 1990; Steedman 1994.

44 Cunningham 1991; Steedman 1994.

45 Vehkalahti 2016. Diskursiivisesta tutkimuksesta ks. tarkemmin esim. Merivirta tässä teoksessa.

46 Jordanova 1991.

asettuvatko tutkimuksen kohteeksi lapsuuteen liittyvät abstraktit ideat ja käsitykset, aikuislähtöiset representaatiot, ideologiat, lait, lapsuuden hallinta ja instituutiot. Kuten Cunningham toteaa teoksessaan *Children and Childhood in Western Society since 1500* (1995), historiantutkijan ”on monin verroin helpompaa kirjoittaa lapsuuden kuin lasten historiaa”⁴⁷. Lapsuudesta kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä kiinnostuneella tutkijalla on käytettävänä mielin määrin lähdeaineistoa menneiltä vuosisadoilta. Lasten omista kokemuksista kiinnostunut tutkija taas joutuu painimaan usein ylitsepääsemättömien lähdeongelmien kanssa.

Colin Heywood kiinnitti teoksensa *History of Childhood* (2001) tiiviisti 1990-luvun uuden lapsuuden sosiologian keskusteluihin. Hän pohti, millaisia mahdollisuuksia uusi lapsilähtöinen näkökulma avaisi lapsuuden historian tutkimukselle, jonka oma historia oli vielä kovin lyhyt. Heywood huomioi myös konstruktivistiseen lähestymistapaan mahdollisesti liittyvät riskit. Jos tutkimuksessa otettiin annettuna lähtökohdaksi se, että eri aikoina ja erilaisissa kulttuureissa lapsuus ymmärrettiin eri tavoin, eikö vaarana ollut, ettei tutkimus pystynyt ottamaan kantaa esimerkiksi lapsenmurhien tai lapsiprostituution kaltaisiin, nyky yhteiskunnassa tuomittavina pidettäviin ilmiöihin? Voiko käydä niin, että lapsuutta koskeviin diskursseihin keskittyessään tutkimus tulisi ohittaneeksi menneisyyden todellisten lasten ja nuorten kokemukset, esimerkiksi heidän kokemansa kärsimyksen ja kivun?⁴⁸ Sama kritiikki konstruktivistista teoriaa ja diskurssianalyttisiä tutkimuksia kohtaan on sittemmin toistettu useissa yhteyksissä.⁴⁹

Näytti siis siltä, että konstruktivistisen lapsuuskäsityksen lähtökohdaksi ottavaan historiantutkimukseen sisältyi paradoksaalinen ongelma: yhtäältä konstruktivistiset periaatteet nostivat esiin lasten toimijuutta, toisaalta taas painoivat sitä taka-alalle huomion kiinnittyessä lapsuu-

47 ”It is in many ways much easier to write a history of childhood than of children”, Cunningham 1995, 1 (uudistetut laitokset 2005 & 2021). Vrt. Heywood 2001.

48 Heywood 2001, 5 (uudistettu laitos 2018). Vrt. myös Gittins 1998. Omassa yleisesityksessään Heywood (2001) ratkaisi ongelman jakamalla teoksen kronologisen aikakausijaon sijaan kolmeen temaattiseen kokonaisuuteen: 1) lapsuuskäsitysten historiaa käsittelevään osaan, 2) lapsia ja heidän suhteitaan vanhempiin ja vertaisiin käsittelevään osaan sekä 3) lapsuuteen liittyviä instituutioita (esim. työelämä, koulutus, terveydenhuolto) käsittelevään osaan.

49 Esim. Musgrove, Pascoe Leahy & Moruzi 2019, 7.

den hallintaan ja diskursseihin. Kuten Cunningham ja Heywoodkin toivat esiin, kyse ei kuitenkaan ole kahdesta kokonaan toisistaan riippumattomasta ilmiöstä. Lapsuutta koskevat representaatiot vaikuttivat ”todellisiin” lapsiin ja heidän elämäänsä, ja toisin päin: ”todelliset” lapset vaikuttivat lapsuudesta esitettyihin tulkintoihin. Lasten historiaa oli vaikea tutkia erillään heitä koskevien käsitysten ja instituutioiden historiasta.

Käytännössä lasten ja lapsuuden historia näyttävätkin kulkevan käsi kädessä 1990–2000-lukujen tutkimuksessa. Hyvä esimerkki tästä on suomalaisen lapsuuden historian uranuurtajiin kuuluvan Pirjo Markkolan väitöskirja *Työläiskodin synty* (1994), joka käsittelee tamperelaisten työläisperheiden elämää teollistumisen murroksessa, mutta myös työväestön perhe-elämään kohdistuneita erilaisia toimenpiteitä, valistamisprojekteja ja poliittisia päämääriä. Markkola tuo teoksessaan esille, miten 1800–1900-lukujen vaihteen Suomessa keskusteltiin ulkomaisia keskusteluja seuraten ikään kuin ennakoiden monia teollistumiseen ja kaupungistumiseen liitettyjä huolenaiheita, jotka eivät olisi Suomessa olleet ajankohtaisiakaan. Markkola toteaa, että vaikka keskustelulla ei välttämättä ollut paljoakaan tekemistä todellisten lasten ja perheiden kanssa, ongelmakeskeisellä keskustelulla oli huomattava ja konkreettinen vaikutus heidän elämäänsä. Keskustelun seurauksena perustettiin esimerkiksi työhuoneita ja lastenseimiä, ja järjestettiin kotitalouskoulutusta perheenäideille. Monilla tuolloin luoduilla käytännöillä oli kauaskantoisia yhteiskuntapoliittisia seurauksia.⁵⁰

Markkolan väitöstutkimuksessa yhdistyivät perhehistorian, naishistorian ja lapsuuden historian näkökulmat tavalla, jota voi pitää laajemminkin ominaisena suomalaiselle 1990–2000-lukujen historian tutkimukselle. Samat tutkijat, joiden mielenkiinto kohdistui naishistoriaan, käsitelivät tutkimuksessaan myös perheen ja lapsuuden historiaa.⁵¹ Suomalaista lapsuuden historiaa kirjoitettiin 1990-luvulla osana naishistoriaa, jonka teemat liittyivät erityisesti naisten asemaan, työhön ja

50 Markkola 1994, 30–38, 230–321.

51 Suomalaisesta naishistoriasta tarkemmin Tuomaala 2005; Markkola & Östman 2014; Kurvinen & Matilainen 2021. Ks. myös Tuomaala 2011.

järjestäytymiseen sekä moderniin kansalliseen politiikkaan ja sen institutionaaliseen kehitykseen. Vastaavasti naishistorian ja lapsuuden historian risteyskohtaan asettui toisen tamperelaisen historioitsijan, Mervi Kaarnisen väitöskirja *Nykyajan tytöt* (1995), jossa hän pohti, miten koulutus muovasi sukupuolten ja yhteiskuntaluokkien välisiä suhteita 1920–1930-lukujen Suomessa. Samoin kuin Markkolan, myös Kaarnisen tutkimuksessa tutkimuskohteena olivat sekä todelliset tytöt että aikakauden lehtikeskusteluissa luodut mielikuvat ja huolenaiheet, kuten paheellisen jazztytön hahmo. Kaarnisen tutkimusta voi pitää suomalaisittain tärkeänä päänauvuksena, sillä hänen mielenkiintonsa kohdistui nuoruuteen, aikuisuuden ja lapsuuden väliseen ajanjaksoon, joka eriytyi omaksi ikävaiheekseen 1900-luvun alussa koulutuksen ja vapaa-ajan lisääntymisen myötä.

2000-luvun puolivälissä renessanssin historian tutkija, professori Margaret L. King arvioi, että uudet kunnianhimoiset tulkinnat olivat hävinneet lapsuuden historiasta. Hän kutsui 1980-luvun puoliväliin ulottunutta ajanjaksoa lapsuuden historian heroiseksi, suurten tulkintojen kaudeksi, ja sen jälkeistä aikaa ”*filling in*”-kaudeksi, jolloin tutkimus oli tyytynyt paikkaamaan aiemman tutkimuksen aukkoja.⁵² Kehityksen voi kuitenkin nähdä myös toisin: lapsuuden historian tutkimuksen laajentumisena ja valtavirtaistumisena. Kentän laajentuessa myös näkökulmien ja menetelmien kirjo moninaistui. Yhden suuren kertomuksen sijaan 1990–2000-lukujen tutkimuksessa korostuu monitulkintaisuus ja huomion kiinnittäminen lasten ja nuorten välisiin eroihin: erityisesti sosiaaliluokan, talouden, etnisen taustan ja sukupuolen kaltaisten tekijöiden merkitystä lapsuutta määrittävinä tekijöinä nostettiin esille useissa tutkimuksissa.⁵³ Näin oli myös suomalaistutkijoiden, kuten Markkolan,

52 King 2007.

53 Yhteiskuntaluokan merkitystä nostivat esille esim. Hugh Cunningham (1991) ja Anna Davin (1996) tutkimuksissaan työväenluokkaisesta lapsuudesta ja köyhyydestä. Lapsityön historiasta muodostui yksi 1990–2000-lukujen tutkimuksen painopistealueista (mm. de Coninck-Smith, Sandin & Schrupf [toim.] 1997; Rahikainen 2004; Hindman [toim.] 2009). Nais- ja sukupuolihistorialliselle näkökulmalle avasivat tietä mm. Carol Dyhouse (1981) ja Carolyn Steedman (1994; Steedman, Urwin & Walkerdine [toim.] 1986). Viviana Zelizer (1985) yhdisti innovatiivisesti talous- ja kultuurihistorian. Ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden tutkimuksen nousu humanistis-yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa näkyi myös lapsuuden historiassa (esim. Jackson 1999; Rousseau [toim.] 2007).

Kaarnisen tai lasten tekemän työn historiaan erikoistuneen sosiaalishistorioitsija Marjatta Rahikaisen⁵⁴ tutkimuksissa, joiden maalaama kuva modernin lapsuuden historiasta Suomessa on monivärinen. Sitä sävyttivät poliittiset ja taloudelliset jännitteet sekä erityisesti luokkaan ja sukupuoleen kytkeytyneet eronteot.

Tutkimuksen runsastuminen näkyi jo 1990-luvun alussa julkaistussa kokoomateoksessa *Children in Historical and Comparative Perspective: An International Handbook and Research Guide* (1991), jossa lapsuuden historiaa otettiin haltuun sekä periodisoiden että kansallisiin kokonaisuuksiin jakaen. Kokoelmassa tehtiin kiinnostava avaus myös länsimaisen kulttuuripiirin ulkopuolelle. Tähän saakka lapsuuden historian tutkimus oli merkinnyt nimenomaan eurooppalaisen tai länsimaisen lapsuuden historiaa⁵⁵. Kansalliset kokonaisuudet puolestaan kertovat siitä, miten tutkimus oli eri maissa lähtenyt versomaan eri suuntiin ja painopisteet olivat muotoutuneet erilaisiksi. Teoksen toimittajat N. Ray Hiner ja Joseph M. Hawes arvioivat näkökulmien moninaisuuden olevan nuoren tutkimusalan vahvuus: mikään yksittäinen suuntaus ei kahlinnut alan kehitystä, vaan tutkimus pysyi elinvoimaisena hakiessaan vaikutteita eri suunnilta. Perhe- ja väestöhistorian lisäksi Hiner ja Hawes noteerasivat muun muassa naishistorian, kasvatuksen historian, työväen historian, tieteen historian, taidehistorian, folkloristiikan, uskontotieteen, kirjallisuustieteen, antropologian ja sosiologian vaikutteet.⁵⁶

Moninaisuutta sekä monitieteisen keskusteluyhteyden merkitystä painotti myös amerikkalaisen lapsuuden historian näkyvimpiin vaikuttajiin kuuluva Paula S. Fass ensimmäisen lapsuuden historiaan erikoistuneen joulun, *Journal of the History of Childhood and Youth*, ilmestyessä vuoden 2008 alussa.⁵⁷ Joulun perustaminen oli itsessään vahva osoitus paitsi tutkimusalan ekspansiosta myös sen itsenäistymisestä. Joulun taustalla oli erityisesti historiatieteiden alalla tehtävän lapsuuden ja nuoruuden tutkimuksen edistäjänä profiloitunut *SHCY The*

54 Ks. esim. Rahikainen 2004.

55 Lapsuuden historian keskittymisestä länsimaihin ks. tarkemmin Stearns 2006; Morrison 2012.

56 Hiner & Hawes 1991.

57 Fass 2008.

Society for the History of Children and Youth, joka oli perustettu vuonna 2001. Muutamaa vuotta myöhemmin (2007) perustettiin vanhemman ajan lapsuuden historiaan ja arkeologiseen tutkimukseen profiloitunut *Society for Studies of Childhood in the Past*, joka alkoi julkaista niin ikään omaa jurnaaliaan *Childhood in the Past*. Kansainvälisen yhteistyön lisääntyminen ja pyrkimys institutionaalisten rakenteiden vahvistamiseen näkyi 2000-luvulla konferenssi- ja julkaisutoiminnan vilkastumisena.⁵⁸

Tutkimuskentän laajentuessa sille muodostui entistä enemmän vahvoja tutkimuksellisia painopistealueita ja traditiot eriytyivät.⁵⁹ Kenttä alkoi myös hajautua niin, että kaikkia trendejä on mahdotonta vangita yhteen katsaukseen. Toimittamansa kokoomateoksen *The Routledge History of Childhood in the Western World* (2013) johdannossa Paula S. Fass ehdottikin, että olisi jo vihdoin aika jättää Ariès'n tulkintoihin liittyvät kinat taakse. Lapsuuden historia oli kasvanut ulos lapsenkengistään eikä ollut enää palautettavissa yhteen ainoaan tutkimusjuonteeseen.⁶⁰

Kohti lasten toimijuutta painottavaa tutkimusta

Lasten ja nuorten historian tutkimuksessa on ollut yksi ongelma ylitse muiden kautta vuosikymmenten: millaisista lähdeaineistoista käsin menneisyyden lasten kokemus voitaisiin tavoittaa? Vuonna 1983 Linda Pollock otsikoi yhden luvuistaan ”*Is a history of childhood possible?*”⁶¹.

58 Sekä SHCY The Society for the History of Children and Youth (<https://www.shcy.org/>) että Society for Studies of Childhood in the Past (<https://sscip.org.uk/>) järjestävät säännöllistä konferenssitoimintaa. Kansainvälisten tieteellisten seurojen perustamien vertaisarvioitujen jurnaalien lisäksi julkaisutoiminnan ekspansio näkyi monografioiden kustannustoiminnassa. Palgrave Macmillan perusti vuonna 2007 julkaisusarjan *Palgrave Studies in the History of Childhood* (toim. Rousseau & Brockliss, 2007–2021), joka on julkaissut 25 nimikettä (1.9.2021). Routledgen kilpailevassa sarjassa *Studies in Childhood, 1700 to the Present* (toim. Nelson, 2011–2021) on ilmestynyt 40 nimikettä (1.9.2021).

59 Hyvän läpileikkauksen teemojen runsauteen tarjoaa Paula S. Fassin toimittama massiivinen *Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society*, joka ilmestyi kolmena niteenä vuosina 2003–2004 ja joka sisältää 445 lyhyttä artikkelia 300 tutkijalta. Niin ikään Fassin toimittama *The Routledge History of Childhood in the Western World* (2013) kokosi muutamaa vuotta myöhemmin yhteen siihenastisen lapsuuden historian päätutkimusalat.

60 Fass 2013, 1.

61 Pollock 1983, 65.

Niin Pollockille kuin hänen seuraajilleen vastaus on lopulta ollut positiivinen: lasten historiaa on mahdollista tutkia. Keskustelua lähdeaineistojen niukkuudesta, vinoutuneisuudesta ja tulkinnallisuudesta on kuitenkin jatkettu – ja jatketaan edelleen – lukemattomissa oppikirjoissa, metodiartikkeleissa ja väitöstutkimuksissa.⁶² Toisin kuin nykyhetkessä operoiva lapsuudentutkija, joka voi tuottaa uutta aineistoa lapsilähtöisin menetelmin ja omasta tutkimusasetelmastaan käsin, historioitsija on viime kädessä menneisyydestä säilyneiden, usein kovin fragmentaaristen lähteiden armoilla. Lasten ja nuorten itsensä tuottamia aineistoja on säilynyt hyvin niukasti, tyypillisesti sitä niukemmin, mitä kauemmas taaksepäin ajassa edetään. Lisäksi esimerkiksi kirjeiden, päiväkirjojen tai piirrosten kaltaiset lähteet painottuvat ylempiin yhteiskuntaryhmiin, kun taas kansan lasten elämästä on jäänyt vain vähäisiä jälkiä. Toisaalta on myös huomautettu, että samankaltaiset lähdeongelmat koskettavat itse asiassa valtaosaa *History from below* -liikkeestä versoneista niin sanotuista uusista historioista.

2000-luvun alussa uuden lapsuudentutkimuksen lähestymistavoista ammentava tutkimus kritisoi lasten oman äänen ja toimijuuden jääneen heitän koskevassa historian tutkimuksessa aikuisnäkökulmien alle. Kirjallisten lähteiden rajoittuneisuuden nähtiin ohjanneen tutkijoita aikuisten tuottamiin asiakirjalähteisiin, jotka puolestaan johdattivat instituutiokeskeisiin kysymyksenasetteluihin.⁶³ Arkistoituihin asiakirja-aineistoihin ja hallinnollisiin lähteisiin nojaavassa tutkimuksessa lapsuutta tyypillisesti tarkasteltiin sosialisointinäkökulmasta, jolloin se näyttäytyi helposti vain välivaiheena matkalla aikuisuuteen:

Hallinnollisiin ja kirjallisiin lähteisiin lapset on kirjattu useimmiten vallan kohteina. Myös tutkimuksessa painopiste on pysynyt ensisijaisesti aikuisten – kasvattajien, opettajien, vanhempien, virkamiesten ja kunnallisten luottamushenkilöiden – näkemyk-

62 Lapsuuden historian lähdeaineistoista ja niiden tulkintaan liittyvistä ongelmista ks. esim. Cunningham 1995, 1–2; Heywood 2001, 6; Hendrick 2008; Stearns 2008; Miller 2020.

63 Mm. Grosvenor 2007; Hawes & Hiner 2008. Ks. myös Sköld & Vehkalahti 2016; Musgrove, Pascoe Leahy & Moruzi 2019.

sissä, koululaitoksen ja peruskoulutuksen organisoinnissa sekä kouluinstituution sosialisaatioprosesseissa. Lähtökohdat ovat olleet kansallis-valtiollisia, instituutiolähtöisiä tai modernisaatiokeskeisiä. Suomalaisen lapsuuden historia on ollut painotetusti kasvatuksen, kasvattajien tai perheen historiaa.⁶⁴

Näin kuvasi suomalaisen lapsuuden historian tilaa Saara Tuomaala vuonna 2004 ilmestyneessä väitöskirjassaan *Työtätekevästä käsistä puhtaiksi ja kirjoitettaviksi: Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. Tuomaalan tutkimuksessa suomalaisen oppivelvollisuuskoulun alkuvaiheita 1920–1930-luvuilla pyrittiin katsomaan uudesta näkökulmasta, koulunpenkillä istuneiden maalaislasten tasolta. Tuomaalan väitöskirjaa voi pitää monitieteisyydessään urauurtavana. Hän kiinnitti tutkimuksensa muistitietotutkimuksen ja sukupuolentutkimuksen teorioihin ja käytti narratiivista analyysia vastaamaan lapsuuden historian akuuttiin haasteeseen: miten tuoda esiin menneisyyden lasten ja nuorten toimijuus yhteiskunnan rakenteissa?

Tuomaala käy tutkimuksessaan tiivistä vuoropuhelua tuoreen pohjoismaisen lapsuuden historian kanssa. Erityisesti Ruotsissa lapsuuden historian tutkimus oli laajentunut 1990-luvun alusta lähtien. Esimerkiksi lapsuuden historian professori Bengt Sandinin tutkimusryhmissä avattiin uusia näkökulmia pohjoismaisen hyvinvointivaltion historiaan. Lastensuojelun ja koululaitoksen kaltaisten, lasten elämää raamittavien instituutioiden historiaa kirjoitettiin uusiksi kokija- ja toimijanäkökulmasta. Perspektiivin muutos valaisi hyvinvointivaltion historian uudella tavoin. Kyse ei välttämättä ollutkaan suoraviivaisesta edistyskertomuksesta, vaan myös vallankäytön ja hallinnan historiasta, jossa lapset ja heidän perheensä olivat usein olleet esimerkiksi sosiaaliseen taustaan perustuvien syrjivien käytäntöjen kohteena.⁶⁵

Tärkeä tapa tuoda esiin menneisyyden lasten ja nuorten toimijuutta on ollut sukupuolihistorian tutkimuksesta lainattu ”vastakarvaan lu-

64 Tuomaala 2004, 25.

65 Pohjoismaisesta tutkimuksesta ks. mm. Sandin 1986; Bergqvist ja muut (toim.) 1995; Sundkvist 1994; Weiner 1995; de Coninck-Smith, Sandin & Schrupf (toim.) 1997; Lind (toim.) 2007.

Kuva 3. Monitieteisen lapsuudentutkimuksen nousun myötä myös historian tutkimuksessa korostui pyrkimys tavoittaa lasten toimijuus ja kokemukset. Aiempaa tutkimusta kritisoitiin keskittymisestä aikuisnäkökulmiin, hallinnollisiin lähteisiin ja instituutioihin, kuten koululaitokseen. Kuvassa poika hyppää korkeutta kansakoulun pihalla vuonna 1963. Kuva: Valokuvaamo Varjus, Uudenkaupungin museo.

kemisen” metodi, jota myös Tuomaala sovelsi väitöstutkimuksessaan. Vastakarvaan lukemisella tarkoitetaan, että esimerkiksi viranomaisarkistoja ja hallinnollisia asiakirjoja tarkastellaan lähdekritiittisesti problematisoiden ja analysoidaan tarkan lähiluvun keinoin. Näin voidaan purkaa lähteiden laatijoiden asenteita ja paljastaa ääneen lausumattomia itsensäselvyyksiä. Lähilukuprosessin avulla voi olla mahdollista hahmottaa

asiakirja-aineistoissa tyypillisesti melko passiivisina kohteina esiintyvien lasten ja heidän perheidensä toiminnan rajoja ja mahdollisuuksia.⁶⁶

Uusia aineistoja menneisyyden lapsuuteen etsittiin – ja löydettiin – myös muualta kuin viranomaisarkistoista, mistä hyvä osoitus on sosiologi Sinikka Aapola-Karin ja historioitsija Mervi Kaarnisen toimittama *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia* (2003)⁶⁷. Sen sivuilla maailmaa pyrittiin tarkastelemaan nuorten silmin ja lähdeaineistoina käytettiin esimerkiksi populaarikulttuurin tuotteita, kuten elokuvia ja mainontaa, kirjallisuutta tai nuorisojärjestöjen aineistoja – unohtamatta kuitenkaan perinteisiä tilastollisia kuvaajia ja institutionaalisia lähteitä. Teos kokosi yhteen laajan joukon eri alojen tutkijoita ja on toiminut pitkään kotimaisena perusteoksena paitsi nuoruuden myös lapsuuden historiasta kiinnostuneille lukijoille. Kansainvälisessä tutkimuksessa 2000-luku toi mukanaan uudenlaisen kiinnostuksen visuaalisten ja materiaalisten aineistojen mahdollisuuksiin sekä visuaalisiin tutkimusmenetelmiin⁶⁸. Kriittinen katse aiemman lapsuuden historian lähestymistapoihin paljasti myös tutkimuksen keskittyneen länsimaisiin teemoihin ja näkökulmiin. Yksi 2000–2010-lukujen näkyvimmistä trendeistä onkin ollut globaali lapsuuden historia.⁶⁹

Pyrkimys kokemusten ja toimijuuden tavoittamiseen on näkynyt myös muistitietoaineistoja hyödyntävän tutkimuksen kasvuna. Suomesa muistitiedon, kuten haastattelujen tai kirjoitettujen muistojen, hyödyntäminen oli ollut suhteellisen vähäistä 2000-luvun alkuun saakka niin lapsuuden historiassa kuin laajemminkin historian tutkimuksessa⁷⁰. Lisäksi muistitietoa oli hyödynnetty pääosin kirjallista aineistoa täydentävässä tai tutkimusta elävöittävässä roolissa. Saara Tuomaala haastatteli väitöstutkimustaan varten 1920–1930-luvulla lapsuutensa eläneitä ja pohti, miten haastatteluhetkellä eläkeikään ehtineet haastattelut muistivat kansakouluaikaansa ja millaisia merkityksiä he antoivat

66 Ks. esim. Weiner 1995, 11–12, 22–23; Tuomaala 2004, 43; Vehkalahti 2015. Ks. myös Laine-Frigren tässä teoksessa.

67 Aapola & Kaarninen 2003.

68 Esim. Gutman & de Coninck-Smith (toim.) 2008.

69 Esim. Morrison (toim.) 2012; Pande 2012; Morrison 2015.

70 Ks. esim. Kalela 2006; Teräs 2011; Teräs & Koivunen 2017; Vehkalahti & Jouhki 2022.

lapsuuden kokemuksille jälkikäteen. Yhtäältä asiakirja-aineistoja vastaan lukemalla ja toisaalta muistitietohaastattelujen narratiivisella tulkinnalla Tuomaala nostikin esiin uusia näkökulmia aihepiiriin ja ajanjaksoon, joita molempia sinänsä oli käsitelty runsaasti jo aikaisemmassa historian tutkimuksessa. Esiin nousivat erityisesti kansakouluun liittyneet ruumiilliset kokemukset ja sukupuolittuneet käytännöt, jotka olivat painuneet haastateltavien muistiin.⁷¹ Tuomaalan ohella muistitietotutkimuksen aineistoja ja kriittisiä analyysimenetelmiä lapsuuden historiaan toi etnologi Pirjo Korkiakangas väitöskirjallaan *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa* (1996). 2000–2020-lukujen tutkimuksessa muistiedon ei oleteta avaavan suoraa tietä vaihtoehtoihin menneisyyden tulkintoihin, vaan huomiota kiinnitetään myös itse muistamiseen: miten muistoista kerrotaan elämän eri vaiheissa, millaisia merkityksiä lapsuuden tapahtumille annetaan ja millaisia jaettuja piirteitä muisteluun liittyy.⁷²

Kuten Ville Vuolanto tuo esiin tähän kokoelmaan sisältyvässä luvussaan *Toimijuus ja kokemus lapsuuden historiassa. Hieronymus, kokemusyhteisöt ja tutkijan katse*, lasten ”äänen” tai ”kokemuksen” problematisoiminen ja toimijuuden käsitteen teoreettinen tarkentaminen ovat muodostaneet 2000-luvulla yhden merkittävimmistä lapsuuden historian teoreettisista keskusteluista.⁷³ Vuosituhannen vaihteen konstruktivistinen lähdekritiikki herkisti tutkijoita pohtimaan, kenen ääni menneisyyden aineistoissa itse asiassa puhui: millaisista asioista on vaiettu, keiden äänet dominoivat ja keiden ovat jääneet kuulumattomiin? Lingvististä käännettä seurannut tutkimus nosti esiin paitsi hegemoniset lapsuuden diskurssit – kuten koululaitoksen historiallisen merkityksen normaalin lapsuuden määrittelijänä – myös lapsuuden historian hiljaisuudet ja eri väestöryhmien vaiennuttamisen.

Saman konstruktivistisen kritiikin soveltaminen lasten ja nuorten tuottamiin aineistoihin kuitenkin osoitti, että romanttista äänen antami-

71 Tuomaala 2004.

72 Esim. Vehkalahti & Jouhki 2022; Savolainen 2015; Malinen & Tamminen 2017; Jouhki 2020; Koivunen 2020. Ks. myös Jouhki tässä teoksessa.

73 Ks. myös Musgrove, Pascoe Leahy & Moruzi 2019; Gleason 2016.

sen tavoitetta ei ollut mahdollista täyttää myöskään niiden avulla. Muun muassa Carolyn Steedman toi esiin, että vaikka pyrkimys tavoittaa menneisyyden lasten ja nuorten itsensä ääni oli kunnioitettava, ei edes lasten tuottamia aineistoja, kuten kirjeitä tai piirroksia, voinut pitää lähtökohdaisesti sen suurempana väylänä menneisyyden maailmaan kuin mitään muitakaan aineistoja.⁷⁴ Myös lasten tuottamat aineistot ovat välittyneitä: esimerkiksi lasten kirjeissä kuuluvat myös heidän vanhempiansa ja opettajiensa ohjaus ja ajan tapakulttuurin vaatimukset, mikä tekee aineistojen tulkinnasta haastavaa.⁷⁵ Tulkinta edellyttää sekä huolellista lähdekritiikkiä että tutkimuskohteen tarkkaa kontekstointia, lasten toiminnan sijoittamista oman aikansa mahdollisuusraameihin.

2010–2020-lukujen lapsuuden historian suhdetta lasten ja nuorten toimijuuteen luonnehtii eräänlainen paradoksaalisuus: halutaan löytää menneisyyden lasten ja nuorten oma ääni – ja samaan aikaan ollaan tietoisia siitä, ettei autenttista ääntä tai kokemusta voida tavoittaa.⁷⁶ Olipa kyse aikuis- tai lapsilähtöisistä aineistoista, historiallinen tieto on aina monin tavoin välittyntä, kerrostunutta ja fragmentaarista eikä suoria vastauksia ole löydettävissä. Kanadalainen historioitsija Mona Gleason on käyttänyt osuvaa termiä ”*agency trap*” kuvaamaan toimijuuden käsitteeseen sisältyviä sudenkuoppia historian tutkimuksessa. Jos tutkija ottaa lähtökohdakseen 2000-luvun käsityksen toimijuudesta, riskinä Gleasonin mukaan on, että huomaamatta jäävät monet menneisyyden lapsille keskeiset ilmaisun muodot, jotka eivät ilmennä toimijuutta samassa mielessä kuin sen tänä päivänä ymmärrämme.⁷⁷ Toimijuuden käsitteeseen liitetään usein oletus omaehtoisesta toiminnasta – jopa aikuismaailman luomien rakenteiden vastustamisesta –, jolloin se näyttää sulkevan ulkopuolelleen sellaisen lasten toiminnan, jota luonnehtii pikemminkin mukautuminen kunkin ajan ja yhteiskunnan vaatimuksiin.

Huomiota on kiinnitetty myös siihen, että toimijuuden käsite kantaa mukanaan länsimaisen valistusfilosofian traditiota, jonka keskiössä on

74 Steedman 1994.

75 Vehkalahti 2009, xx–xxiii; Vehkalahti 2015.

76 Saman huomion tekevät Musgrove, Pascoe Leahy & Moruzi 2019.

77 Gleason 2016.

ajatus autonomisesta, rationaalisia päätöksiä tekevästä yksilöstä – ihanemallista, jota vain harvat aikuisetkaan ovat täyttäneet⁷⁸. Herääkin kysymys, johtaako toimijuuden korostaminen nurinkuriseen tilanteeseen, jossa lapset nähdään arvokkaaksi tutkimuskohteeksi vasta silloin, kun aikuismaisen toimijuuden kriteerit täyttyvät.

Syksyllä 2020 amerikkalainen historioitsija Sarah Maza räjäytti pankin poleemisella katsauksellaan *The Kids Aren't All Right*, jossa hän kritisoi lapsuuden historian tutkijoita pakkomielleisestä keskittymisestä lasten toimijuuteen. Mazan mukaan yritykset kaivaa esiin lasten ja nuorten omaa toimijuutta sieltäkin, mistä sitä ei ollut löydettävissä kuin autonomisen toimijuuden määritelmiä kohtuuttomasti venyttämällä, olivat johtaneet lapsuuden historian umpikujaan. Verrattuna muihin 1960-luvulla alkunsa saaneisiin niin sanottuihin uusiin historioihin lapsuuden historia oli hänen mukaansa 2020-luvulle tultaessa edelleen kovin marginaalinen ja aliarvostettu tutkimusala.⁷⁹

Lasten toimijuuden korostaminen on eittämättä ollut 2000–2020-lukujen lapsuuden historian näkyvimpiä painotuksia. Vaikka tässäkin analyysissä päädyin nimeämään viimeisimmän vaiheen lasten toimijuutta painottavan tutkimuksen kaudeksi, ei kokonaiskuva ole kuitenkaan niin mustavalkoinen kuin Maza esittää. Lasten omia näkökulmia tavoittelevan tutkimuksen rinnalla on jatkuvasti tehty runsaasti tutkimusta lapsuutta koskevista aikuisdiskursseista ja lapsuuden instituutioista. Myös monissa niistä tutkimuksissa, joissa fokus on ollut lähtökohdista riippuen ”toimijuuden”, ”äänen” tai ”kokemuksen” tavoittamisen kysymyksissä, tutkimuskohteena olevat lapset ja heidän toimintamahdollisuutensa on pyritty kontekstoimaan. Yhteiskuntatieteellisen lapsuudentutkimuksen tarjoaman toimijuuden käsitteen kohdatessa kritiikkiä esimerkiksi Karen Vallgård, Kristine Alexander ja Stephanie

78 Ks. esim. Alexander 2015; Vallgård, Alexander & Olsen 2015; Vallgård, Alexander & Olsen 2018; toimijuuden käsitettä koskevasta keskustelusta ks. myös Thomas 2016; Pande 2020. Vastaavasti toimijuuden käsite on kohdannut viime vuosina kritiikkiä ja otettu uudelleenmääriteltäväksi myös yhteiskuntatieteellisen lapsuudentutkimuksen sisällä, ks. esim. Oswell 2016; Oswell 2020.

79 Maza 2020, 1268. Kun otetaan huomioon yhtäältä tutkimusalan kasvu 2000-luvulla sekä toisaalta alan sisällä käyty monipolvinen keskustelu juuri toimijuuden kysymyksistä, ei ole yllätys, että Maza kohtasi vastalauseiden vyöryn. Ks. esim. Pande 2020; Sandin 2020; Mintz 2020.

Olsen ovat muotoilleet oman vaihtoehtoisen käsitteensä, *emotional formulations*, jolla he viittaavat kussakin ajassa vallitseviin tunneregioimeihin tai -järjestelmiin ja lasten mahdollisuuksiin toimia niiden puitteissa.⁸⁰

Lopuksi

Tässä luvussa on hahmotettu lapsuuden historian tutkimuksen neljä kehitysvaihetta: lapsuuden historian syntyvaihe, sosiaalihistoriallisen perhetutkimuksen vaihe, konstruktivistisen lapsuuden historian vaihe sekä lasten toimijuutta painottavan tutkimuksen vaihe. 2020-luvun lapsuuden historiassa on läsnä piirteitä kaikista neljästä, kuten tämän teoksen seuraavissa, lapsuuden historian ajankohtaisia metodisia kysymyksiä esittelevissä luvuissa tulee esille. Monilla niistä keskusteluista, jotka ovat ajankohtaisia tämän hetken tutkimuksessa, on pitkät, vuosikymmenten taakse ulottuvat juuret.

Lapsuuden historian tutkimuksessa voi lisäksi hahmottaa kaksi vahvaa juonetta, jotka ulottuvat läpi sen kuuden vuosikymmenen: kulttuurihistoriallisen ja sosiaalihistoriallisen tutkimuksen traditiot, joiden välillä tutkimuksen painopiste on vaihdellut. *Kulttuurihistorialliseksi juonteeksi* nimitän Ariès'n tutkimukseen juontavaa kiinnostusta lapsuutta koskevien käsitysten ja ideoiden historiaan sekä lasten kulttuurin (esimerkiksi leikin ja vapaa-ajan) ja lapsiin liittyvien kulttuurintuotteiden (esimerkiksi lastenkirjallisuuden) historiaan. *Sosiaalihistorialliseksi juonteeksi* nimitän tutkimusta, jossa on pyritty selvittämään eri aikoina eläneiden lasten arkea ja elinolosuhteita esimerkiksi tilastollisen väestöhistorian tai mikrohistoriallisen arkistotutkimuksen keinoin. Käytetyt lähdeaineistot ovat painottuneet tutkimusjuonteiden sisällä eri tavoin, samoin itse tutkimuskohde on nähty hieman toisin. Lapsuuden historian varhaisvuosien kulttuurihistoriallisesti painottuneiden pioneeritutkimusten jälkeen painopiste siirtyi kohti sosiaalihistoriallisia kysymyksen-

⁸⁰ Vallgård, Alexander & Olsen 2015.

asetteluja, mutta palasi 1980–1990-luvun lingvistisen ja kulttuurisen käänteeseen myötä kulttuurihistoriallisiin lähestymistapoihin. Vaikka 1990–2000-luvut voi perustellusti nähdä myös lapsuuden historiassa konstruktivistisen tutkimuksen vahvana kautena⁸¹, eivät ”todelliset lapset” missään vaiheessa unohtuneet historian tutkimuksesta. Diskurssi-analyysin rinnalla eli vahvana myös kiinnostus lasten ja nuorten konkreettisiin elinolosuhteisiin.

Tämä vuorokäynti, kulttuuri- ja sosiaalishistoriallisen tutkimuksen juonteiden lomittuminen toisiinsa, näkyy myös 2010–2020-lukujen lapsuuden historian painopisteissä, joista nostan lopuksi esiin kaksi esimerkkiä. Viime vuosina eniten huomiota niin julkisuudessa kuin poliittisesti herättänyt tutkimusalue lapsuuden historiassa ovat olleet lasten kaltoinkohteluun ja hyväksikäyttöön liittyvät tutkimukset. Australiassa toteutettiin 1990-luvun puolivälissä runsaasti huomiota saanut tutkimus aboriginaalilasten huostaanotoista ja pakkosiirroista. *Bringing Them Home* -raportista (1997) käynnistyi maailmanlaajuisesti kasvanut liike, jonka ansiosta vastaavia menneisyyden kipupisteitä on nostettu esiin eri puolilla läntistä maailmaa. Alkuperäiskansoihin kuuluvien lasten kaltoinkohtelu ja erottaminen perheistään ja kulttuuristaan ovat nousseet esille myös Kanadassa. Katolisissa maissa, kuten Ranskassa, kohua on herättänyt kirkon instituutioiden sisällä tapahtunut laajamittainen lasten hyväksikäyttö. Useissa maissa, niin myös Suomessa ja muissa Pohjoismaissa, on selvitetty lastensuojelun piirissä tapahtunutta kaltoinkohtelua. Eri tavoin toteutetut totuuskomissiot tai selvitysryhmät ovat kuulleet tuhansia kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön uhreja eri puolilla maailmaa ja nostaneet heidän kokemuksensa esille ja tunnustetuksi.⁸²

Vaikka historian tutkijat eivät ole olleet keskeisesti mukana kaikissa selvityksissä, ovat tutkimukset kokonaisuutena nostaneet lapsuuden historian yhteiskunnallisen merkityksen esiin aivan uudella tavalla. Kuten

81 Vrt. Burke 2012; Handley, William & Noakes 2018; Musgrove, Pascoe Leahy & Moruzi 2019.

82 Kansainvälisistä tutkimuksista eri alueilla ks. mm. Musgrove 2013; Swain 2014; Sköld & Swain (toim.) 2015; Bingham ja muut 2016. Suomessa historioitsija Pirjo Markkolan tutkimusryhmä toteutti sosiaali- ja terveysministeriön asettamana valtakunnallisen lastensuojelun menneisyyselvityksen vuonna 2016, ks. Hytönen ja muut 2016. Samaan aikaan Marjo Laitala ja Vesa Puuronen selvittivät koulukotiin sijoitettujen nuorten kaltoinkohtelukokemuksia, ks. Laitala & Puuronen 2016.

australialainen lastensuojelun kolonialistista historiaa tutkinut Nell Musgrove on painottanut, tutkimukset ovat tuoneet vastaansanomattomasti esille, miten suuri painoarvo lasten näkökulmilla ja toisaalta lapsuuden historian tutkimuksella voi olla.⁸³ Lapsuuden historian pitkässä traditiossa kaltoinkohtelun ja seksuaalisen hyväksikäytön teemojen korostumista voi jossain määrin tulkita myös vastavetona konstruktivistiselle tutkimukselle: tutkimus alleviivaa, että historiantutkimuksessa ollaan aina tekemissä myös todellisten menneisyyden ihmisten ja heidän ainutlaatuisten kokemustensa kanssa.

Lapsuuden historian kulttuurihistoriallisen juonteen voi puolestaan nähdä jatkuvan erityisesti voimistuneena kiinnostuksena tunteiden historiaan. Tunteiden historia on ollut viime vuosina historiantutkimuksen sisällä yksi niistä tutkimussuunnista, jotka ovat tuottaneet uusia vastauksia historiallisen kokemuksen käsitteellistämisen haasteeseen.⁸⁴ Muun muassa pitkän linjan lapsuuden historian tutkija Peter N. Stearns on kirjoittanut häpeän historiasta sekä siitä, miten länsimainen lapsuuden historia voidaan hahmottaa onnellisuuden historiana: 1900-luvun ihanne-lapsi ei ollutkaan enää kuuliainen ja tottelevainen lapsi, vaan lapsi, joka on onnellinen ja saa toteuttaa omaa lapseuttaan.⁸⁵ Hahmottaessaan muutoksen taustalta 1700-luvulta lähtien tapahtuneen tunneregiimien muutoksen Stearns palaa siis lapsuuden historian klassikkoaiheisiin, mutta uudesta näkökulmasta. Tunteiden historian luoman käsitteistön, kuten juuri tunneregiimin käsitteen avulla, on pyritty löytämään uusia tapoja hahmottaa lasten ja nuorten toiminnan mahdollisuuksia.

Tutkimusalana lapsuuden historia on muotoutunut läheisessä vuoropuhelussa lähialoihin, erityisesti perhehistoriaan, väestöhistoriaan, nais- ja sukupuolihistoriaan, sekä kasvatuksen ja koulutuksen historiaan. Monitieteisen lapsuudentutkimuksen ja lapsuuden historian voi nähdä tukeneen toisiaan monin tavoin. Yhtäältä varhainen lapsuuden historian tutkimus raivasi tietä konstruktivistisen lapsuuskäsityksen myöhemmälle läpimurrolle. Empiirisillä esimerkeillään historiantutkimus

83 Musgrove, Pascoe Leahy & Moruzi 2019.

84 Olsen 2017; Vallgård, Alexander & Olsen 2015.

85 Stearns 2010; Stearns 2013.

tarjosi tukea uudelle lapsuudentutkimukselle sen vakiintumisvaiheessa 1990–2000-luvuilla. Toisaalta monitieteinen lapsuudentutkimus on 1990-luvulta lähtien antanut lapsuuden historialle merkittävää vetoapua. Erityisesti keskustelut lasten toimijuuden ottamisesta vakavasti heitä koskevassa tutkimuksessa sekä lapsilähtöisten tutkimusmenetelmien kehittäminen ovat vaikuttaneet lapsuuden historian tutkimukseen.

Ehkä vielä vahvempaa vetoapua lapsuuden historia on kuitenkin saanut näkemyksestä, että lapset ovat arvokas ja tieteellisesti merkittävä tutkimuskohde itsessään, eivät pelkästään osana modernisoituvan perheen tai sosialisatio-instituutioiden historiaa. Lapsuuden historian viimeistä kahta vuosikymmentä luonnehtiikin ennen kaikkea tutkimusalan vakiintuminen. Lapsuuteen liittyvät tutkimuskohteet eivät ole enää automaattisesti marginaalisia ja urauurtavia vaan aiheita muiden joukossa.

KIRJALLISUUS

- Aapola, Sinikka – Kaarninen, Mervi 2003: Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toimittaneet Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–32.
- Alanen, Leena 1988: Rethinking Childhood. *Acta Sociologica*, 31 (1), 53–67.
<https://doi.org/10.1177/000169938803100105>
- Alexander, Kristine 2015: Agency and Emotion Work. *Jeunesse: Young People, Texts, Cultures*, 7 (2), 120–128. <https://doi.org/10.3138/jeunesse.7.2.120>
- Anderson, Michael 1980: *Approaches to the History of the Western Family 1500–1914*. Lontoo: Macmillan.
- Ariès, Philippe 1962: *Centuries of Childhood*. Kääntänyt Robert Baldick. New York: Vintage Books. Ranskankielinen alkuteos 1960.
- Bergqvist, Kerstin – Petersson, Kenneth – Sundkvist, Maria (toim.) 1995: *Korsvägar. En Antologi om möten mellan unga och institutioner förr och nu*. Tukholma: Symposium.
- Bingham, Adrian – Delap, Lucy – Jackson, Louise – Settle, Louise 2016: Historical Child Sexual Abuse in England and Wales: The Role of Historians. *History of Education*, 45 (4), 411–429. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2016.1177122>
- Bringing them Home. Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*, 1997. Australian Human Rights Commission. <https://humanrights.gov.au/our-work/bringing-them-home-report-1997>. Viitattu 26.9.2022.
- Burgière, André 2009: *The Annales School: An Intellectual History*. Kääntänyt Jane Marie Thodd. Ithaca, NY: Cornell University Press.

- Burke, Peter 2012: Strengths and Weaknesses of Cultural History. *Cultural History*, 1 (1), 1–13. <https://doi.org/10.3366/cult.2012.0003>
- de Coninck-Smith, Ning – Sandin, Bengt – Schrumpf, Ellen 1997: *Industrious Children. Work and Childhood in the Nordic Countries 1850–1990*. Odense: Odense University Press.
- Cunningham, Hugh 1991: *The Children of the Poor: Representations of Childhood Since the Seventeenth Century*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Cunningham, Hugh 1995: *Children and Childhood in Western Society since 1500*. Lontoo: Routledge.
- Cunningham, Hugh 1998: Histories of Childhood. *American Historical Review*, 103 (4), 1195–1208. <https://doi.org/10.2307/2651207>
- Cunningham, Hugh 2021: *Children and Childhood in Western Society since 1500*. 3. uudistettu painos. Lontoo: Routledge.
- Davin, Anna 1996: *Growing Up Poor: Home, School and Street in London, 1870–1914*. Lontoo: Rivers Oram.
- Dekker, Jeroen J. H. – Simon, Frank 2014: Shaping the history of education? The first 50 years of Paedagogica Historica. *Paedagogica Historica*, 50 (6), 707–716. <https://doi.org/10.1080/00309230.2014.962062>
- Fass, Paula S. 2013: Is there a Story in the History of Childhood? Teoksessa *The Routledge History of Childhood in the Western World*. Toimittanut Paula S. Fass. Lontoo: Routledge, 1–14. <https://doi.org/10.4324/9780203075715>
- Flandrin, Jean-Louis 1979: *Families in Former Times: Kinship, Household and Sexuality in Early Modern France*. Kääntänyt Richard Southern. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gillis, John R. 1974: *Youth and History. Tradition and Change in European Age Relations, 1770–Present*. New York: Academic Press.
- Gittins, Diana 1998: *The Child in Question*. Lontoo: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.5040/9781350363175>
- Gittins, Diana 2004: The Historical Construction of Childhood. Teoksessa *An Introduction to Childhood Studies*. Toimittanut Mary Jane Kehily. Maidenhead – New York: Open University Press, 25–38.
- Gleason, Mona 2016: Avoiding the agency trap: Caveats for historians of children, youth, and Education. *History of Education* 45 (4), 446–459. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2016.1177121>
- Grosvenor, Ian 2007: 'Seen but not Heard': City Childhoods from the Past into the Present. *Paedagogica Historica*, 42 (3): 405–429. <https://doi.org/10.1080/00309230701363765>
- Gutman, Marta – de Coninck-Smith, Ning 2008: Introduction. Good to Think With – History, Space, and Modern Childhood. Teoksessa *Designing Modern Childhoods. History, Space and the Material Culture of Children*. Toimittaneet Marta Gutman ja Ning de Coninck-Smith. New Brunswick – New Jersey – Lontoo: Rutgers University Press, 1–19.
- Haavikko, Anna-Liisa 2021: *Kaari*. Helsinki: Siltala.
- Handley, Sasha – McWilliam, Rohan – Noakes, Lucy 2018: Towards New Social and Cultural Histories. Teoksessa *New Directions in Social and Cultural History*. Toimittaneet Sasha Handley, Rohan McWilliam ja Lucy Noakes. Lontoo: Bloomsbury Academic, 1–18. <https://doi.org/10.5040/9781474204835-008>

- Hareven, Tamara K. 2017 [1988]: *Family History at the Crossroads*. Teoksessa *Family History at the Crossroads. A Journal of Family History Reader*. Toimittaneet Tamara K. Hareven ja Andrejs Plakans. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, vii–xxi.
<https://doi.org/10.1515/9781400886913>
- Harrikari, Timo 2019: *Lastensuojelun historia. Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista*. Tampere: Vastapaino.
- Hawes, Joseph M. – Hiner, N. Ray (toim.) 1991: *Children in Historical and Comparative Perspective: An International Handbook and Research Guide*. New York: Greenwood Press.
- Hawes, Joseph M. – Hiner, N. Ray 2008: Hidden in Plain View: The History of Children (and Childhood) in the Twenty-First Century. *The Journal of the History of Childhood and Youth* 1 (1), 43–49. <https://dx.doi.org/10.1353/hcy.2008.0002>
- Hendrick, Harry 1990: Constructions and Reconstructions of British Childhood: An Interpretative Survey, 1800 to the Present. Teoksessa *Constructing and reconstructing childhood: New directions in the sociological study of childhood*. Toimittaneet Allison James ja Alan Prout. Lontoo: Routledge, 34–62.
- Hendrick, Harry 1997: *Children, Childhood and English Society 1880–1990*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139171175>
- Hendrick, Harry 2001: The Child as a Social Actor in Historical Sources: Problems of Identification and Interpretation. Teoksessa *Research with children: Perspectives and practices*. Toimittaneet Pia Christensen ja Allison James. Lontoo: Routledge, 40–65.
- Hendrick, Harry 2009: The Evolution of Childhood in Western Europe c. 1400–c. 1750. Teoksessa *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Toimittaneet Jens Qvortrup, William A. Corsaro ja Michael Sebastian Honig. Houndmills: Palgrave Macmillan, 99–113.
- Herlihy, David 1985: *Medieval Households*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Heywood, Colin 1988: *Childhood in Nineteenth-Century France: Work, Health and Education among the 'Classes Populaires'*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511523359>
- Heywood, Colin 2001: *A History of Childhood: Children and Childhood in the West from Medieval to Modern Times*. Cambridge: Polity Press.
- Heywood, Colin 2018: *A History of Childhood: Children and Childhood in the West from Medieval to Modern Times*. 2. uudistettu painos. Cambridge: Polity Press.
- Heywood, Colin 2020: History of Childhood. Teoksessa *The SAGE Encyclopedia of Children and Childhood Studies*. Toimittanut Daniel T. Cook. Lontoo: SAGE, 909–916.
- Hindman, Hugh G. (toim.) 2009: *The World of Child Labor: An Historical and Regional Survey*. Lontoo: Routledge.
- Hiner, N. Ray – Hawes, Joseph M. 1991: Standing on Common Ground: Reflections on the History of Children and Childhood. Teoksessa *Children in Historical and Comparative Perspective: An International Handbook and Research Guide*. Toimittaneet Joseph M. Hawes ja N. Ray Hiner. New York: Greenwood Press, 1–9.
- Houlbrooke, Ralph A. 1984: *The English Family, 1450–1700: Themes in British Social History*. Lontoo: Routledge.
- Hutton, Patrick H. 2004: *Philippe Ariès and the Politics of French Cultural History*. Amherst–Boston: University of Massachusetts Press.

- Hytönen, Kirsi-Maria – Malinen, Antti – Salenius, Paula – Haikari, Janne – Markkola, Pirjo – Kuronen, Marjo – Koivisto, Johanna 2016: *Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 22. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3806-9>. Viitattu 26.9.2022.
- Jackson, Louise 1999: *Child Sexual Abuse in Victorian England*. Lontoo: Routledge.
- James, Allison – Prout, Alan (toim.) 1990: *Constructing and reconstructing childhood: New directions in the sociological study of childhood*. Uudistetut painokset 1997 ja 2015. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315745008>
- James, Allison – Jenks, Chris – Prout, Alan 1998: *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Jordanova, Ludmilla 1991: New Worlds for Children in the Eighteenth Century. *History of the Human Sciences* 3 (1), 69–83. <https://doi.org/10.1177/095269519000300110>
- Jouhki, Essi 2020: *Teinikuntatoiminnan sukupolvet. Muistitietohistoria oppikoulujen koululaisliikkeestä 1950–1970-luvuilla*. Acta Universitatis Ouluensis, B Humaniora 178. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526225173>
- Kaarminen, Mervi 1995: *Nykyajan tytöt: koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Bibliotheca Historica 5. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kalela, Jorma 2006: Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 67–92.
- Katainen, Elina 2005: Naishistorian tutkimusta ja opetusta 1970–1980-luvuilla. Teoksessa *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa*. Toimittaneet Elina Katainen, Tiina Kinnunen, Eva Packalén ja Saara Tuomaala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 325–356.
- Katajala-Peltomaa, Sari – Vuolanto, Ville 2013: *Lapsuus ja arki antiikissa ja keskiajalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kehily, Mary Jane (toim.) 2004: *An Introduction to Childhood Studies*. Maidenhead – New York: Open University Press.
- King, Margaret L. 2007: Concepts of Childhood: What We Know and Where We Might Go? *Renaissance Quarterly*, 60 (2), 371–407.
- Koivunen, Pia 2020: *Rauhanuskovaiset. Suomalaiset maailman nuorisofestivaaleilla 1940–1950-luvuilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korkiakangas, Pirjo 1996: *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työntöön ja leikkien muistelussa*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Kurvinen, Heidi – Matilainen, Riitta 2021: Nais- ja sukupuolihistoria kotimaisten yliopistojen opetuksessa 1980-luvulta nykypäivään. *Historiallinen Aikakauskirja*, 119 (1), 77–91.
- Laitala, Marjo – Puuronen, Vesa 2016: *Yhteiskunnan tahra? Koulukotien kasvattien vaietut kokemukset*. Tampere: Vastapaino.
- Laslett, Peter 2021 [1965]: *The World We Have Lost*. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003146797>
- Laslett, Peter 1983: *Family Forms in Historical Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laslett, Peter – Richard Wall (toim.) 1972: *Household and Family in Past Time: Comparative*

- Studies in the Size and Structure of the Domestic Group over the Last Three Centuries in England, France, Serbia, Japan, and Colonial North America.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Lind, Judith (toim.) 2007: *Normalitetens förhandling och förvandling. En antologi om barn, skola och föräldraskap.* Tukholma: Symposion.
- Macfarlane, Alan 1985: *Marriage and Love in England: Modes of Reproduction, 1300–1840.* Oxford: Blackwell Publishing.
- Malinen, Antti – Tamminen, Tuomas 2017: *Jälleenrakentajien lapset. Sotienjälkeinen Suomi lapsen silmin.* Helsinki: Gaudeamus.
- Malinen, Antti – Hytönen, Kirsi-Maria – Oksanen, Johanna 2017: Lastensuojelun hallinnosta sen tekijöiden, kohteiden ja kokemusten historiaan. *Kasvatus & Aika*, 11 (1), 84–100. <https://journal.fi/kasvatusjajaika/article/view/68707>. Viitattu 1.11.2021.
- Markkola, Pirjo 1994: *Työläiskodin synty: tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle.* Historiallisia Tutkimuksia 91. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Markkola, Pirjo – Östman, Ann-Katrin 2014: Historian ja naistutkimuksen välissä. Nais-historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvun puoliväliin. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning*, 27 (1), 44–56.
- deMause, Lloyd 1973: The Evolution of Childhood. *History of Childhood Quarterly*, 1 (1), 503–606.
- deMause, Lloyd 1974: The Evolution of Childhood. Teoksessa *The History of Childhood.* Toimittanut Lloyd deMause. Psychohistory Press, New York, 1–74.
- Maza, Sarah 2020: The Kids Aren't All Right: Historians and the Problem of Childhood. *American Historical Review*, 125 (4), 1261–1284. <https://doi.org/10.1093/ahr/rhaa380>
- Miller, Sarah 2020: Historical methods. Teoksessa *The SAGE Encyclopedia of Children and Childhood Studies.* Toimittanut Daniel Thomas Cook. Lontoo: SAGE, 906–909.
- Mintz, Steven 2004: *Huck's Raft: A history of American childhood.* Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mintz, Steven 2020: Children's History Matters. *American Historical Review*, 125 (4), 1286–1292.
- Mitterauer, Michael 1992: *A History of Youth: Family, Sexuality and Social Relations in Past Times.* Kääntänyt Graeme Dunphy. Oxford: Blackwell Publishing.
- Morrison, Heidi 2012: What is the Global History of Childhood? Teoksessa *The Global History of Childhood Reader.* Toimittanut Heidi Morrison. Lontoo: Routledge.
- Morrison, Heidi 2015: *Childhood and Colonial Modernity in Egypt.* Lontoo: Palgrave MacMillan. <https://doi.org/10.1057/9781137432780>
- Musgrove, Nell 2013: *The Scars Remain: A Long History of Forgotten Australians and Children's Institutions.* Melbourne: Australian Scholarly Publishing.
- Musgrove, Nell – Pascoe Leahy, Carla – Moruzi, Kristine 2019: Hearing Children's Voices: Conceptual and Methodological Challenges. Teoksessa *Children's Voices from the Past: New Historical and Interdisciplinary Perspectives.* Toimittaneet Kristine Moruzi, Nell Musgrove ja Carla Pascoe Leahy. Lontoo: Palgrave MacMillan, 1–28. https://doi.org/10.1007/978-3-030-11896-9_1

- Nelson, Claudia (toim.) 2011–2021: *Studies in Childhood, 1700 to the Present*. Routledge, New York. (40 nimikettä, 1.9.2021)
- Olsen, Stephanie (toim.) 2015: *Childhood, youth and emotions in modern history: National, colonial and global perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Olsen, Stephanie 2017: The History of Childhood and the Emotional Turn. *History Compass* 15 (11), 1–10. <https://doi.org/10.1111/hic3.12410>
- Oswell, David 2016: Re-aligning children's agency and re-socialising children in childhood studies. Teoksessa *Reconceptualising Agency and Childhood: New Perspectives in Childhood Studies*. Toimittaneet Florian Esser, Meike S. Baader, Tanja Betz ja Beatrice Hungerland. Lontoo: Routledge, 19–33.
- Oswell, David 2020: Agency. Teoksessa *The SAGE Encyclopedia of Children and Childhood Studies*. Toimittanut Daniel T. Cook. Lontoo: SAGE, 44–50.
- Ozment, Steven 2001: *Ancestors: The Loving Family in Old Europe*. Cambridge MA: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674041738>
- Pande, Ishita 2012: Coming of Age: Law, Sex and Childhood in Late Colonial India. *Gender & History*, 24 (1), 205–230. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0424.2011.01676.x>
- Pande, Ishita 2020: Is the History of Childhood Ready for the World? A Response to "The Kids Aren't All Right". *American Historical Review*, 125 (4), 1300–1305. <https://doi.org/10.1093/ahr/rhaa383>
- Peltonen, Matti 2004: After the Linguistic Turn? Hayden White's Tropology and History Theory in the 1990s. Teoksessa *Between Sociology and History. Essays on Microhistory, Collective Action, and Nation-building*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 87–101.
- Peltonen, Matti 2013: Ariès mentaliteettien historian pioneerina. Teoksessa *Ariès ja historian salaisuus*. Toimittanut Matti Peltonen. Historia Mirabilis 10. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys, 14–43.
- Pollock, Linda 1983: *Forgotten Children: Parent–Child Relations from 1500 to 1900*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prout, Alan 2005: *The Future of Childhood: Towards the Interdisciplinary Study of Children*. Lontoo: Routledge.
- Pulma, Panu 1987: Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Teoksessa *Suomen lastensuojelun historia*. Toimittaneet Panu Pulma ja Oiva Turpeinen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 7–264.
- Pulma, Panu – Turpeinen, Oiva 1987: *Suomen lastensuojelun historia*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Qvortrup, Jens 2009: Childhood as a Structural Form. Teoksessa *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Toimittaneet Jens Qvortrup, William A. Corsaro ja Michael Sebastian Honig. Houndmills: Palgrave Macmillan, 21–33. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2011.00420.x>
- Qvortrup, Jens – Corsaro, William A. – Honig, Michael Sebastian (toim.) 2009: *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Rahikainen, Marjatta 2004: *Centuries of Child Labour. European Experiences from the Seventeenth to the Twentieth Century*. Aldershot: Ashgate.

- Rahikainen, Marjatta 2013: Ariès lapsen ja perhe-elämän historiasta. Teoksessa *Ariès ja historian salaisuus*. Toimittanut Matti Peltonen. Historia Mirabilis 10. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys, 44–113.
- Rousseau, George (toim.) 2007: *Children and Sexuality. From the Greeks to the Great War*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rousseau, George – Brockliss, Laurence (toim.) 2007–2021: *Palgrave Studies in the History of Childhood*. Lontoo: Palgrave Macmillan. (25 nimikettä, 1.9.2021)
- Sandin, Bengt 1986: *Hemmet, gatan, fabriken eller skolan*. Lund: Arkiv.
- Sandin, Bengt 2020: History of Children and Childhood: Being and Becoming, Dependent and Independent. *American Historical Review*, 125 (4), 1306–1316.
<https://doi.org/10.1093/ahr/rhaa369>
- Savolainen, Ulla 2015: *Muisteltu ja kirjoitettu evakkomatka: Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikasta*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Shorter, Edward 1975: *The Making of the Modern Family*. New York: Basic Books.
- Sköld, Johanna – Swain, Shurlee (toim.) 2015: *Apologies and the Legacy of Abuse of Children in 'Care': International Perspectives. Palgrave Studies in the History of Childhood*. Basingstoke: Palgrave MacMillan. <https://doi.org/10.1057/9781137457554>
- Sköld, Johanna – Vehkalahti, Kaisa 2016: Marginalized Children – Methodological and Ethical Issues in the History of Education and Childhood. *History of Education*, 45 (4), 403–410. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2016.1177609>
- Smith, Carmel – Greene, Sheila 2014: *Key Thinkers in Childhood Studies*. Bristol: Policy Press. <https://doi.org/10.1332/policypress/9781447308072.001.0001>
- Stearns, Peter N. 2006: *Childhood in World History*. New York: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203698938>
- Stearns, Peter N. 2008: Challenges in the History of Childhood. *Journal of the History of Childhood and Youth*, 1 (1), 35–42. <https://doi.org/10.1353/hcy.2008.0000>
- Stearns, Peter N. 2010: Defining Happy Childhoods: Assessing a Recent Change. *The Journal of the History of Childhood and Youth*, 3 (2), 165–186.
<https://doi.org/10.1353/hcy.o.0093>
- Stearns, Peter N. 2013: Childhood Emotions in Modern Western History. Teoksessa *The Routledge History of Childhood in the Western World* Toimittanut Paula S. Fass. Lontoo: Routledge, 158–173.
- Steedman, Carolyn 1990: *Childhood, Culture and Class in Britain*. Lontoo: Virago.
- Steedman, Carolyn 1994: *Strange Dislocations. Childhood and the Idea of Human Interiority 1780–1930*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Steedman, Carolyn – Urwin, Cathy – Walkerdine, Valerie (toim.) 1986: *Language, Gender and Childhood*. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315446400>
- Stone, Lawrence 1974: The Massacre of the Innocents. *The New York Review of Books* xxi (18, November 14, 1974), 25–31.
- Stone, Lawrence 1977: *The Family, Sex and Marriage in England, 1500–1800*. Lontoo: Weidenfeld & Nicolson.
- Sundkvist, Maria 1994: *De vanartade barnen. Mötet mellan barn, föräldrar och Norrköpings barna-vårdsnämnd 1903–1925*. Linköping Studies in Arts and Science no 112. Uppsala: Hjelms.

- Swain, Shurlee 2014: *History of Inquiries Reviewing Institutions Providing Care for Children*. Sydney: Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse.
- Teräs, Kari 2011: Epäilystä vuoropuheluun: muistelmateokset historiantutkimuksen aineistona. Teoksessa *Tekstien rajoilla: Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*. Toimittaneet Sami Lakomäki, Pauliina Latvala ja Kirsi Laurén. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 181–201.
- Teräs, Kari – Koivunen, Pia 2017: Historiallinen muistitietohaastattelu. Teoksessa *Tutkimus-haastattelun käsikirja*. Toimittaneet Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, ja Johanna Ruusu-vuori. Tampere: Vastapaino, 193–213.
- Thomas, Lynn M. 2016: Historicising Agency. *Gender & History*, 28 (2), 324–339.
<https://doi.org/10.1111/1468-0424.12210>
- Thompson, Edward P. 1966: History from Below. *Times Literary Supplement*, 7.4.1966, 279–280.
- Thompson, Edward P. 1980 [1963]: *The Making of the English Working Class*. 3. uudistettu laitos. Lontoo: Penguin Books.
- Tuomaala, Saara 2004: *Työätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi: Suomalaisen oppi-vollisuus-koulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. Bibliotheca Historica 89. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tuomaala, Saara 2005: Yhteiskunnallisesta äitiydestä naisten elämänhistorioihin. Suomen naishistorian suuntaviivoja 1970-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa *Oma pöytä. Naiset his-toriankirjoittajina Suomessa*. Toimittaneet Elina Katainen, Tiina Kinnunen, Eva Packalén ja Saara Tuomaala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 357–380.
- Tuomaala, Saara 2011: Menneisyyden tytöt ja tyttöjen historiat. Marginaalista haastajiksi? Teoksessa *Entäs tytöt? Johdatus tyttötutkimukseen*. Toimittaneet Karoliina Ojanen, Heta Mulari ja Sanna Aaltonen. Tampere: Vastapaino.
- Turpeinen, Oiva 1987: Lastensuojelu ja väestönkehitys. Lastensuojelun lääkinöllinen ja sosiaalinen kehitys Suomessa. Teoksessa *Suomen lastensuojelun historia*. Toimittaneet Panu Pulma ja Oiva Turpeinen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 269–470.
- Utrio, Kaari 1984: *Eevan tyttäret. Eurooppalaisen naisen, lapsen ja perheen historia*. Helsinki: Tammi.
- Utrio, Kaari 1986: *Kalevan tyttäret. Suomen naisen tarina*. Helsinki: Amanita.
- Vallgård, Karen – Alexander, Kristine – Olsen, Stephanie 2015: Emotions and the Global Politics of Childhood. Teoksessa *Childhood, Youth and Emotions in Modern History: National, Colonial and Global Perspectives*. Toimittanut Stephenie Olsen. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 12–34. https://doi.org/10.1057/9781137484840_2
- Vallgård, Karen – Alexander, Kristine – Olsen, Stephanie 2018: Against Agency. *Society for the History of Children and Youth* -blogikirjoitus, 23. lokakuuta 2018.
<http://www.shcy.org/features/commentaries/against-agency/>. Viitattu 1.11.2021.
- Vehkalahti, Kaisa 2009: *Constructing Reformatory Identity. Girls' Reform School Education in Finland, 1893–1923*. Oxford: Peter Lang publishing.
- Vehkalahti, Kaisa 2015: Se virallinen tarina? Lastensuojeluarkistojen hiljaisuuksia. Teoksessa *Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Toimittaneet Antti Häkkinen ja Mikko Salasuo. Tampere: Vastapaino, 234–263.

- Vehkalahti, Kaisa 2016: Dusting the Archives of Childhood. Child Welfare Records and Historical Research. *History of Education*, 45 (4), 430–445. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2016.1177610>
- Vehkalahti, Kaisa – Jouhki, Essi 2022: Lapsuuden ja nuoruuden historian näkökulmia muistitietotutkimukseen. Teoksessa *Muistitietotutkimuksen paikka – Teoriat, käytännöt ja muutokset*. Toimittaneet Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1478. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 366–391. <https://doi.org/10.21435/skst.1478>
- Weiner, Gena 1995: *De räddade barnen. Oma fattiga barn, mödrar och fader och deras mote med filantropin i Hagalund 1900–1940*. Linköping Studies in Arts and Science no 113. Uppsala: Hjelms.
- Wilson, Adrian 1980: The Infancy of the History of Childhood: An Appraisal of Philippe Ariès. *History and Theory*, 19 (2), 132–153. <https://doi.org/10.2307/2504795>
- Zelizer, Viviana A. 1985: *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. Princeton: Princeton University Press.